

سنڌو ڀارتي

درجو ٽهون

سنڌي

Get More Learning Materials Here :

CLICK HERE

www.studentbro.in

پارٽي سنوڌان

باب - چوٿون الف

بنيادي فرض

قلم 51A

بنيادي فرض : پارٽي جي هر هڪ ناگرڪ جو فرض آهي ته :

(الف) هو پارٽي جي سنوڌان کي مڃيندو، ان جي قومي جهنڊي، قومي ترانچي، آدرشن ۽ سنسٽا جي عزت ڪندو.

(ب) آدرش ويچارن، جن آزاديءَ جي لڙائيءَ لاءِ همٿايو ۽ اٿساهه ڦوڪيو، انهن جي سنڀال ۽ پوئواري ڪندو.

(ب) پارٽي جي ايڪٽا، اڪنڊٽا ۽ سمپوريٽا جي رکشا ڪندو.

(پ) ديش جي حفاظت ڪندو ۽ وقت پوڻ تي ديش سيوا ۾ ٽپي پوندو.

(پ) سڀني ماڻهن ۾ هڪ ايڪٽا جي پاونا پندا ڪندو، جيڪا ڌرم، پاشا، ڪيترواد جي پيدپاءِ کان پري هوندي. اهڙيون رسمون جيڪي عورت ذات خلاف هونديون، انهن جو بهشڪار ڪندو.

(ت) پارٽي جي جامع سنسڪرتي ۽ شاندار ورثي جي حفاظت ڪندو ۽ ملهه سمجهندو.

(ن) قدرتي ماحول جهڙوڪ جهنگل، ڍنڍون، نديون، جهنگلي-زندگي انهن جو بچاءُ ڪندو ۽ سڀني پراڻين لاءِ دردمندي رکندو.

(ت) وگيانڪ درشتي، انساني ملهه، جاچ جوڇ ۽ سڌاري جي پاونا کي اهميت ڏيندو.

(ث) عام ملڪيت کي سلامت رکندو ۽ هنسا کان پري رهندو.

(ث) شخصي ۽ گڏيل مشغولين جي سڀني ڪيترن ۾ اڳتي وڌڻ جي لڳاتار ڪوشش ڪندو جنهن ملڪ اڳتي وڌندو رهي ۽ ڪاميابيءَ جي اوچاين کي چهي.

(ڪ) ماءُ يا پيءُ يا پالڪ آهي ته اهو ضرور ڏسي ته پنهنجي ٻار کي تعليم حاصل ڪرڻ جو موقعو ڏيندو. جنهن جي عمر چهن ۽ چوڏهن سالن وچهر هجي.

سرڪاري فيصلو نمبر : آڀياس ۲۱۱۶ (پر. ڪر ۱۶۱۶) ايس. ڊي ۴ تاريخ ۲۰۱۶-۴-۲۵ موجب استاڀت
ڪيل ڪو آرڊينينٽنگ ڪاميٽيءَ جي تاريخ ۲۹.۱۲.۱۷ جي ميٽنگ ۾ هن درسي ڪتاب کي سنه
۲۰۱۸.۱۹ کان مختصر طور منظوري ڏني ويئي آهي.

سِنْدُو پارٽي

درجو ڏهون

سِندي

مهاراشٽر راجيہ پانيہ ڀُستڪ نرمتي و اڀياسڪرم سنشودن منڊل، ڀڻي

بهنجي سمارت فون ۾ DIKSHA APP ذريعي درسي ڪتاب جي پهرين
صفحي واري Q.R. Code ذريعي Digital درسي ڪتاب ۽ هر هڪ سبق ۾ آيل
Q.R. Code ذريعي ان سبق بابت پڙهڻ / پڙهائڻ لاءِ ڪارائتيون لنڪس
ملنديون.

چاپو پھريون : ۲۰۱۸ © مھاراشتر راجيہ پانئہ پُستڪ نرمتي و اُپياسڪر سنشودن منڊل، پُٽي - ۴۱۱۰۰۴
 سڌاريل چاپو : ۲۰۲۲ مھاراشتر راجيہ پانئہ پُستڪ نرمتي و اُپياس ڪرم سنشودن منڊل، وٽ هن ڪتاب جا سڀ حق واسطا محفوظ
 آهن. هن ڪتاب جو ڪوبه ٽڪر ڊائريڪٽر، مھاراشتر راجيہ پانئہ پُستڪ منڊل جي لکيل اجازت کان سواءِ ڪٿي نٿو
 سگھجي.

پرستاونو

پيارا شاگرد دوستو!

توهان سڀني جو درجي ڏهين ۾ سوائڪٽ
 آهي. هن کان اڳ واري درجي ۾ به توهان سنڌو
 يارتي ڪتاب پڙهيو آهي. درجي ڏهين جو هي
 درسي ڪتاب اوهانجي هنن ۾ ڏيندي اسانڪي بيهڪڊ
 خوشي ٿي رهي آهي.

دوستو سنڌي ٻولي سني نموني ٻالهائڻ
 ٻولهائڻ اچڻ لاءِ اوهانجو لفظن جو خزانو چڱو هجي.
 ان لاءِ هن درسي ڪتاب جون آڪائيون، گفتگو،
 سبق / ڪوتائون، گيت پڙهي نوان نوان لفظ،
 اصطلاح چوڻيون سکڻ لاءِ ملنديون اسانڪي ائين
 لڳي ٿو ته اهو ڪتاب پڙهي توهانجو مائٽر پاشا
 لاءِ پيار ضرور وڌندو.

توهانڪي وڻي ان لاءِ درسي ڪتاب ۾ لفظن
 جي راند، پورڪ اُپياس، مان ۾ پڙهو، پاڻ ڪريان -
 پاڻ سڪان، چتر جاچيو ٻڌايو جملا بدلائي لکو. اهڙي
 نموني جون انيڪ مشغوليون ڏنيون آهن. ساڳي نموني
 وياڪرڻ جا الڳ الڳ روپ سڳي نموني ڏنا ويا آهن.
 ان کانسواءِ نئين نموني جي بدلائي ٻالهائڻ ۽ لکڻ جو
 موقعو مليل آهي. توهانڪي موبائيل ۽ ڪامپيوٽر
 وائڻي سان واپرائڻ اچي ٿو. ان نظريي سان ڪجهه
 مشغوليون ڏنل آهن. وڌيڪ ڄاڻ لاءِ ائپ جي
 وسيلي ڪيو. آر ڪوڊ ذريعي هر هڪ سبق جي
 وڌيڪ ڄاڻ فائدي واري آهي. ان جو اُپياس ۾
 اُپيوگ ٿيندو. سنڌي پاشا سکڻ وقت ان مان ڪجهه
 ملهه سکڻ. سماجڪ مسئلا سمجهڻ ۽ اهي حل ڪرڻ
 لاءِ اُن تڻ هجي. اهو به اهميت وارو آهي. ان نظريي
 سان درسي ڪتاب ۾ آيل سبق، مشغولي اُپياس جو
 ويچار ڪريو. هي درسي ڪتاب توهانڪي وڻيو ڇا؟
 اهو اسانڪي ٻڌايو. توهان سڀني کي شپ ڪمائون.

پُٽي :

تاريخ : ۱۸ مارچ، ۲۰۱۸

(ڊاڪٽر اُنيل ڪرم)
 سنچالڪ

مھاراشتر راجيہ پانئہ پُستڪ نرمتي و
 اُپياس ڪرم سنشودن منڊل، پُٽي

سنڌي پاشا سمٽي ۽
 اُپياس گت سمٽي :
 ڊاڪٽر ديال 'آشا' سپاپتي
 شري اشوڪ ڪملداس مڪتا ميمبر
 شري ممتي ميران مهيش گدواڻي ميمبر
 شري وجيه راجڪمار منگلاڻي ميمبر
 شري گوورڌن شرما 'گھائل' ميمبر
 شري ممتي راجيشري جينانند ٽيڪچنداڻي ميمبر
 شري ممتي ڪاڄل اُنيل رامچنداڻي ميمبر

سنڀوڪ : شري ممتي ڪيٽڪي جاني

(انچارج وشيش اڌڪاري سنڌي)

سنڀوڪ سھايہ : شري ممتي گيتا گڻيش ناڪر

(ڪاپي رائيٽر، سنڌي)

ٽائيپ سيٽنگ : شوپا لعلچنداڻي

چترڪار : ڪماري سوپنالي وجيه ڪمار اُپاڌيہ

نرمتي : شري سچينانند آفڙي (مڪيه نرمتي اڌڪاري)

شري راجيندر چندرڪر (نرمتي اڌڪاري)

پرڪاشڪ : شري وويڪ اُتھر گوساوي،

پانئہ پُستڪ نرمتي منڊل،

پرياديوي، ممبئي - ۲۵.

ڪاغذ : ۷۰ جي. ايس. ايم. ڪريم وو

پرٽنگ آرڊر :

چاپيندڙ :

ڀارت جو سنوڌان

ديباڇو

اسين ڀارت جا لوڪ، ڀارت کي هڪ مڪمل طور خودمختيار سماجواڊي سڙو ڌرم ۽ سر-ڀاؤ وارو لوڪشاهي گٽراجيه بڻائڻ لاءِ گنڀيرتا سان فيصلو ڪري ۽ انهيءَ جي سڀني ناگرڪن کي :

سماجڪ، آرٽڪ ۽ راجنيتڪ نياڻ، ويچار، اظهار، وشواس، شردا ۽ اڀاسنا جي آزادي؛ درجي ۽ موقعي جي سمائتا؛ خاطريءَ سان حاصل ڪرائڻ ۽ انهن سڀني ۾ شخصي سؤمان ۽ راشتر جي ايڪتا توڙي اڪنڊتا جي خاطري ڏيندڙ ڀائڻيچارو وڌائڻ لاءِ.

اسان جي هن سنوڌان سڀا ۾ اڄ تاريخ چويهين نومبر، ۱۹۴۹ جي ڏينهن، هن ذريعي هيءَ سنوڌان سويڪار ڪري، ان کي قانون جي روپ ۾ ڀاڻ کي اڀڻ ڪريون ٿا.

راشتر گيت

جَنَ گَرُ مَنَ اَدِينَايَڪَ جِيَهَ هِي،
پَارَتَ پَاڳِيَهَ وَڌَاثَا
پَنجَابَ، سَنَدَ، گُجَرَاتَ، مَرَاڻَا،
دِرَاوڙَ، اُتڪَل، بَنَدَ،
وَنڌِيَهَ، هَماچَل، يَمِنا، گَنڌَا،
اُچچَل، جَلِ دِ تَرَنگَ،
تَوَ شُپَ نَامِي جَاڳِي،
تَوَ شُپَ آشِيَسَ مَآڳِي،
گَاهِي تَوَ جِيَهَ - گَاڻَا،
جَنَ گَرُ - مَنَگَلِ دَايَڪَ جِيَهَ هِي
پَارَتَ پَاڳِيَهَ وَڌَاثَا،
جِيَهَ هِي، جِيَهَ هِي، جِيَهَ هِي،
جِيَهَ جِيَهَ جِيَهَ جِيَهَ هِي،

پرڻگيا

'پارت منهنجو ديش آهي. سڀ
پارتو اسي منهنجا پائر ۽ پينر آهن.
مونکي پنهنجي ديش لاءِ پيار آهي ۽
مونکي ان جي شاندار ۽ طرح طرح جي
ورثي تي گورو آهي. مان سدائين ان جي
لائق ٿيڻ جو جتن ڪندو رهندس.
مان پنهنجن مٿن مائٽن، استادن ۽
سڀني بزرگن جو سمنان ڪندس ۽ هر
ڪنهن سان فضيلت ڀريو ورتاءُ ڪندس.
مان پرڻگيا ٿو ڪريان ته مان
پنهنجي ديش ۽ ديشواسين سان سچو ٿي
رهندس. انهن جي ڪلياڻ ۽ آسودگيءَ
پر ئي منهنجو سک سمايل آهي.'

Sindhi X Composite Course

وشيم : سنڌي (جمع ڪورس)

درجو : ڏهون اڀياسڪرم

مقصد :-

'مهراڻ شتر راجيه اڀياسڪرم خاڪو ۲۰۱۲' موجب سڪڻ سيکارڻ جي ترڪيب ۾ ڪيتريون ئي تبديليون آنديون ويون آهن. درجو ڏهون سنڌي جمع ڪورس درسي ڪتاب تيار ڪرڻ وقت هيٺيان مقصد ڏيان ۾ رکيا ويا آهن.

۱. درسي ڪتاب ۾ ڏنل نثر ۽ نظم جي مواد کي شاگرد سولائيءَ سان سمجهي سگهي ٿو.
۲. امتحاني سوالن ۾ پيپر بدران عملي پرچو اها تبديل آڻڻ سبب ڏنل مواد سان لاڳاپو رکندڙ توري غير لاڳاپو رکندڙ مشغولين ڏنل آهن. جيئن شاگرد پاڻ عملي ڪاروايون ڪري پنهنجو بيان وڌائي سگهن ٿا.
۳. ٻار سوال جواب لکڻ بدران پنهنجي عمر ۽ ڪلپنا شڪتيءَ موجب ويچار ظاهر ڪري سگهي.
۴. نثر ۽ نظم سان لاڳاپو نه رکندڙ ڏنل مشغولين ۾ ٻار پاڻ بهرو وٺي 'پاڻ ڪريان، پاڻ سکان' ان مٿي تي هلي پنهنجي دماغي قابليت وڌائي سگهي.
۵. ٻڌل ۽ پڙهيل ساهتيه جي جدا جدا انگن کي شاگرد پنهنجي لفظن ۾ بيان ڪري سگهي.
۶. ڊڪشنريءَ جي استعمال کي شاگرد وڌيڪ اهميت ڏي.
۷. ٻوليءَ تي شاگرد پڪڙ حاصل ڪري سگهي جيئن سکيا جي جدا جدا ڪيترن ۾ پنهنجا ويچار مناسب طريقي ظاهر ڪري سگهي.
۸. درسي ڪتاب ۾ بيان رچناوڻ ۽ مشغولي آڌار تي سکيا تي زور ڏنو ويو آهي، جيئن شاگرد جي سڪڻ جي لاءِ دلچسپي وڌي ۽ مشغولين ڪاميابيءَ سان پوريون ڪري سڪڻ ۽ سيکارڻ جي پرڪريا ۾ هو چست ڀاڳيدار بڻي.
۹. پنهنجا آزمودا، ٻڌل / پڙهيل، گهٽنائون، واقعا، آکاڻيون پنهنجن لفظن ۾ بيان ڪري لکي سگهي.
۱۰. ديش پڙهڻي، صحت، صاف صفائي، انساني جذباتن جو قدر، پاڻ تي پاڙڻ انهن وڻين بابت شاگردن جي سمجهه صحيح ۽ پختي بڻجي.
۱۱. شاگرد، گهر، اسڪول ۽ ديش ڏانهن پنهنجون جوابداريون سمجهي سگهي.
۱۲. پرياورڻ جي سنڀال ڪري سگهي.

فهرست

نثر

صفحہ	لیک	سبق	نمبر
1	نامدیو ڊي. لاڏلا	آتم وشواس	1.
5	وشنداس آسراڻي	وتايو فقير	2.
8	منوهر چڱهه	نئون ڀڱ	3.
14	----	منگل يان	4.
18	ڊا. نرملا آسناني	زبان	5.
22	ايسر سنگهه بيدي	پسيني جي ڪمائي	6.
27	وشنو شرما	سننو شهاڻي	7.
30	----	مائڪرو ڪهاڻيون	8.

نظم

	شاعر	بيت	
34	موتي پرڪاش	گيت	1.
37	ايسر . ڪمل	غزل	2.
40	شاهه صاحب	شاهه جا بيت	3.
42	هري دلڀير	ڪنول جو ڳل	4.
46	ليڪراج 'عزيز'	سچ	5.
48	چئنراڻي بچومل لنڊ 'سامي'	ساميءَ جا سلوڪ	6.

1. آتمر وشواس

شري نامديو لاڏلا (1951) پير ڳوٺ سنڌ ۾ ڄاول، شري نامديو لاڏلا سنڌي پاشا جو هڪ ناليرو عالم اديب آهي. 'احساسن جي اُٿل' ۽ 'زندگي ۽ جون لکيرون' به ڪوٺا سنڌر هه ۽ ادبي غنچو، 'ساگر جون سپون' ۽ 'جهرڙا' مضمونن جا مجموعا اٿس. هن مضمون ۾ جيون ۾ سڦلنا حاصل ڪرڻ لاءِ آتمر وشواس جي اهميت سمجهاڻي ويئي آهي.

پنهنجو پاڻ ۾ وشواس، ان کي چيو ويندو آهي آتمر وشواس. آتمر وشواس هڪ اهڙي غٽي شڪتي آهي، جنهن جي مدد سان انسان پنهنجي هر ڪاري ۾ سڦلنا حاصل ڪري سگهي ٿو. نه رڳو ايترو، پر ان جي سهايتا سان انسان ٻيا به انوکا ڪم ڪري سگهي ٿو. جڏهن ڪو ماڻهو پاڻ ۾ اهو وشواس جاڳرت ڪندو ته هو ڪوبه ڪم ڪرڻ جي لائق آهي ۽ هو ڪنيل ڪم کي هر حالت ۾ پورو ضرور ڪندو ته هن کي ان ڪم ۾ ڪاميابي ضرور ملندي. آتمر وشواس رکندڙ پرش محڪم ارادي وارو ٿيندو آهي. هو ڪهڙي به اسٽي ۽ ۾ ڇو نه هجي، ڪڏهن به پنهنجو آتمر وشواس نه وڃائيندو آهي. جنهن انسان کي پاڻ تي وشواس نه هوندو آهي، اهو ڪڏهن به ڪامياب زندگي نه گذاريندو آهي، انسان آتمر وشواس جي ٻل سان نيون نيون ڪوجنائون ڪري، انسان ذات کي اچرچ ۾ وجهي ڇڏيو آهي. جاگرافيڪل توڙي وڃيانڪ ڪوجنائون آتمر وشواس جو ئي نتيجو آهي. ڪرسٽوفر ڪولمبس تي ۽ ٿڌي ۽ جي پرواهه نه ڪري، سمند جا ستر طوفاني هوائن جو مقابلو ڪري هڪ نئين دنيا ڳولهي لڏي، جنهن کي اڄ اسين آمريڪا ڪوٺيو ٿا. سر آئيزڪ نيوٽن ڪشش ثقل جو قاعدو ڳولهي لڏو. هن جي ان ڳولها پٺيان، سندس محنت لڳن جو هٿ هو. ان کانسواءِ تار، ٽيليفون، ٽيليويزن، ريڊيو، ريل گاڏي، هوائي جهاز، سبڻ جي مشين، واشنگ مشين، ڪئميرا، ٽائپرائيٽر، ٽيليوپرنٽر ۽ ٻيون ڪوجنائون انسان ذات لاءِ وردان، سک سهنج ۽ خوشي ۽ جو باعث بڻيون آهن. انهن جي ڪوجنا ڪندڙن ۾ پنهنجو پاڻ ۾ وشواس هو. ڪم ڪندي هنن ڪڏهن به ٽڪ، گهٻراهت، سستي ۽ نا اميدي محسوس نه ڪئي.

ان مان صاف ظاهر آهي ته انسان هڪ دفعو جڏهن پاڻ ۾ وشواس رکي، ڪنهن به ڪم جي شروعات ڪندو ته ان ۾ نشچت سڦل ٿيندو. آتمر وشواس آتمڪ شڪتي وڌائي ٿو ۽ ڪهڙي به مصيبت سهڻ جو ٻل پندا ڪري ٿو.

ٽين زنگه هلاري، مائونٽ ايوريست جي چوٽي ۽ تي چڙهي عالمي رڪارڊ توڙيو. چارلس لمب ائٽلانٽڪ ساگر پار ڪيو. اهو چمٽڪار نه هيو ته ٻيو ڇا هو! جي هنن وٽ آتمر وشواس جي ڪمي هجي ها ته هو ڪڏهن به اهڙو جوڪم پريو ڪم نه ڪري سگهن ها. پاڻ ۾ پڪو وشواس ڪاميابي ۽ جي ڪنجي آهي. جڏهن ڪي به مڪي باز پاڻ ۾ لڙندا آهن ته جيت ان جي ئي ٿيندي آهي، جنهن جو آتمر وشواس وڌيڪ مضبوط هوندو آهي. وڏي ڇلا نگر ۾ به اهو ڇلا نگر ماريندڙ سڦل ٿيندو آهي، جنهن کي پاڻ ۾ پرڀل وشواس هوندو آهي.

پي. ٽي. اُشا جو ٽي مثال وٺو، جي سندس آتمر وشواس ڪمزور هجي ها ته ڪڏهن به تيز ڊوڙ ۾ رڪارڊ قائم ڪري نه سگهي ها. وشواس قدرت طرفان مليل هڪ وردان آهي، جيڪڏهن اهو وشواس آسان پاڻ ۾ رکندا سين ته جهان جي هر ناممڪن ڳالهه ممڪن بڻائي سگهندا سين.

محڪر : پڪو
 باعث : سبب
 جوڪر : خطرو
 استني : حالت
 غئي : لڪل
 اچرج ۾ وجهڻ : عجب ۾ وجهڻ

آپياس

سوال ۱ : هيٺين سوالن جا جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو :-

۱. آتم وشواس جو مطلب ڇا آهي؟
۲. آتم وشواس کان سواءِ زندگي ڪيئن گذرندي؟
۳. سر آئيزڪ نيوٽن ڪهڙو قاعدو ٻولي لڌو؟
۴. آمريڪا ڪنهن ٻولي لڌي؟
۵. ليڪ موجب ڪاميابي جي ڪنجي ڪهڙي آهي؟

سوال ۲ : هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو :-

۱. ڪوجنا ڪندڙن ڪم ڪندي ڇا محسوس نه ڪيو؟
۲. آتم وشواس جا ٻرت ڪرڻ سان ڪهڙو فائدو ٿئي ٿو؟
۳. آتم وشواس جا ٻه اٺوڪا مثال لکو.

سوال ۳ : هيٺين لفظن جا ضد لکو :-

سڦلٽا، پٺيان، سستي، ناممڪن

سوال ۴ : ساڳي معنيٰ وارا لفظن جا جوڙا ملايو :-

(الف)	(ب)
ظاهر	اوس
سڦل	چتو
ٻل	ڪامياب
ضرور	طاقت

سوال ۵ : وياڪرڻ موجب ٻالهاڻن جا لفظ سڃاڻو :-

پنهنجو، سمنڊ، سڱهنداسين، تن، شڪتي، تيز

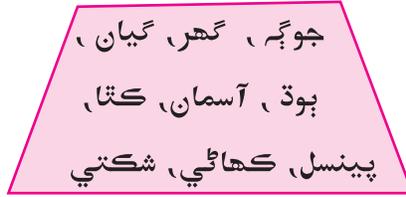
(1) ٽڪر تي عملي ڪم

ان مان صاف ظاهر ..... ممڪن بڻائي سگهندا سين.

(i) ڏنل سوال موجب ٽڪر مان صحيح لفظ ڳولھيو.

- (الف) ضد ڳولھيو : ناڪاميابي ..... طاقتور .....
- (ب) صفتون ڳولھيو : صفائي ..... مضبوطي .....
- (پ) هر آوازي لفظ ڳولھيو : هر ..... ميز .....

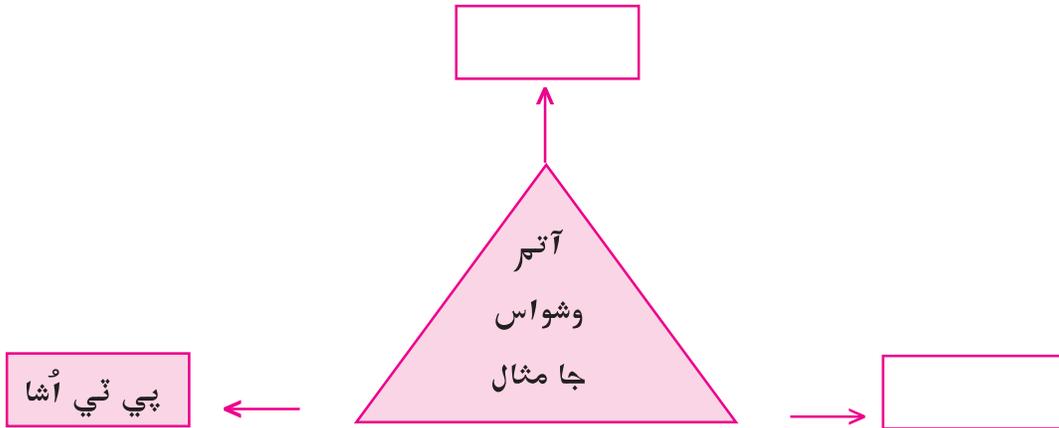
(ii) آٽر وشواس ۾ آٽر + وشواس بہ لفظ آھن اھڙي نموني چوڪنڊي مان ”آٽر سان ٺھڪندڙ“ لفظ ڳولھي لکو :-

- (الف) آٽر .....
- (ب) آٽر .....
- (پ) آٽر .....
- (پ) آٽر .....

(iii) پاڻ ۾ دريڊ وشواس ڪاميابيءَ جي ڪنجي آھي. ان بابت پنھنجا رايٰ پيش ڪريو.

(iv) چوڪنڊا ڀريو:

(2) توهين پنھنجي جيون جي اھڙي ڪا گھڻا قصو لکو جنھن ۾ توهين پنھنجي آٽر وشواس جي ٻل سان پار پيا هجو.

(3) هيٺيان لفظ ڪم آڻي آکاڻي ٺاهي لکو : بادشاهه، ڪوڙيٽڙو، پلنگه، جنم ڪنڀ

۱. ڪرنم ماليشوري :

” وزن کڻڻ (Weight Lifting) ۾ ڀارت جي پهرين مهلا جنهن آلمپڪ راندين ۾ سنه 1995 ۾ ميڊل کٽيو. کيس 1995ع ۾ ڀارت سرڪار راجيو گانڌي ڪيل رتن انعام سان سمنانت ڪيو. سنه 1999ع ۾ کيس ’پدم شري‘ انعام سان نوازيو ويو.

۲. انڇو بابي جارج :

سنه 2003 ۾ پٽرس ۾ ورلڊ چئمپينشپ ان آئيٽليٽڪس ۾ لانگه جمپ ۾ برانز ميڊل کڻي ڀارت جو نالو اوچو ڪيو. ساڳئي نموني سنه 2005ع ۾ IAAF ۾ گولڊ ميڊل کڻي شاندار جيت حاصل ڪئي.

۳. پي. وي. سنڌو :

پهرين ڀارتيه رانديگر جنهن بئڊمنٽن راند ۾ 2016 آلمپڪس ۾ سلور ميڊل حاصل ڪري جيت جو نڱارو وڃايو. تازو سنه 2017ع ۾ ڪوريا راندين ۾ پڻ ميڊل کڻي نالو ڪمايو. سنه 2015ع ۾ کيس پدم شري انعام سان نوازيو ويو.

۴. ساڪشي ملڪ :

2016 آلمپڪس راندين ۾ ڪشتيءَ ۾ برانز ميڊل کٽيو. ان راند ۾ هوءَ پهرين رانديگر بڻي جنهن 58kg قسم ۾ ڀاڳه وٺي، ميڊل حاصل ڪيو.

2. وٽايو فقير

وشنداس آءِ آسراڻي (1924-1989) ريلوي ۾ ملازمت ڪندي به ساهتيه ۾ اڻٽڪ چاهه رکندو هو. هن اٽڪل ٽيهارو کن سال ڪينٽرائي ليڪ، اسڪيچ ۽ سڪياداڻڪ ٽوٽڪا لکي سنڌي ٻولي ۽ ساهتيه جي خدمت ڪئي. خاص ڪري انوڪن وشين يا وساريل ورقن تي قلم هلائيندو رهيو ۽ پنهنجي هزان وڙان پستڪ ڇپائيندو رهيو. هن ليڪ ۾ سنڌ جي هڪ مشهور ڏند ڪٿائي شخصيت وٽايو فقير جي جيون مان انوڪا مگر سڪياداڻڪ ٽوٽڪا ڏنل آهن.

آسان جي سنڌ سڳوريءَ ۾ اُنڪ مھان آتمائون، ساڌو سنت، درويش، المست، پريو ۽ جا پيارا، الله لوڪ، فقير، لاطم ۽ مالڪ جي ڏنل مستي ۽ ۾ مست مستانا تي گذريا آهن. آهڙن السمنن مان وٽايو فقير به هڪ آهي. سنڌ ۾ هيءُ شخص پنهنجن ٻالھين ۽ ٽوٽڪن کان مشهور آهي. هن جي هلت چلت اهڙي هوندي هئي جو ڪي ماڻهو چڙيو يا وري مست ڪري سمجهندا هئس.

ظاهر ۾ ته وٽايو، تعليم ڪين ورتي هئي، مگر مالڪ جي ڏنل مستي ۽ ۾ اهڙو ته مست رهندو هو جو وڏن وڏن عالمن کي به شهه ڏيئي ويو. هن جي هر هڪ ٽوٽڪي ۾ عالماڻا گفٽا ۽ مطلب پريا نغطا سمايل هئا. هن کي هندو خواهه مسلمان پائيندا هئا ۽ کيس سڪ مان سڏي ماني ڪارائيندا هئا. هو نڪو ڪنهن کان ڪو مال وٺندو هو ۽ نه وري ڪا تمنا ٿي رکندو هو. هن کي ويهڻ، رهڻ يا سمهڻ لاءِ ڪو هڪ نڪاڻو، جاءِ يا آستان ڪونه هوندو هو. مرضي پويس ته ڪنهن گهٽيءَ ۾ لتو اوڙي سمهي پوندو هو ۽ مرضي ٿيس ته ڪيڏانهن گمھڻ هليو ويندو هو. مطلب ته رمتو جوڳي هوندو هو.

هڪ ڏينهن وٽايو فقير ڪنهن وڏيري جي شاديءَ تي فقيري لباس اوڙي پهتو ته کيس دروازي تي ئي روڪيو ويو ۽ اندر وڃڻ کان کيس منع ڪئي ويئي. هن ڇا ڪيو جو ترت وڃي ڪٿان اوچا ڪپڙا وٺي پائي ڪري وري ساڻئي هنڌ آيو ته کيس شان مان ۽ عزت سان اندر وٺي وڃي ويهاريو ويو ۽ شاديءَ ۾ تيار ٿيل سڀ طعام کاڌي

لاء آڱي ڏنا ويا. وٽايو پاڻ کان آڱه هٿ ۾ کاڌو کڻي ڪپڙن کي آڇيندي چوڻ لڳو. ”کائو، کائو، خوب کائو. اوهانجي ڪري مونکي به کائڻ لاءِ مليو آهي.“ تنهن تي ماڻهن پڇيس ته ”اهو ڇا پيو ڪرين؟“ وٽائي وراڻيو ته ”هينئر ئي ٿورو اڳ غريبان ڪپڙن ۾ آيس ته دروازي کان اندر به گهڙڻ ڪونه ڏنو ويو. پوءِ جڏهن وڃي هيءُ اوڇا ڪپڙا پاتا ته شان مان سان اندر آڱي هيءُ طعام ڏنا ويا آهن. تنهن لاءِ اهي آڇيان به ڪپڙن کي ئي پيو، جنهن ڪري هيءُ عزت ملي آهي!“

وٽائي فقير جي ڏينهن ۾ راشن جو زمانو ڪين هو ۽ غريبن وٽ ڏوڪڙ ڪٿي، جو اناج ميسر ڪري رکن. وٽائي جي ماءُ به پورهيو ڪري پيئي گذران ڪندي هئي. آڻ ۽ چاڙهه واري ڪار هيئن. هڪ ڏينهن وٽائي فقير ٻاهران تڪڙو ايندي ماءُ کي چيو: ”امان، ڏاڍي بڪ لڳي آهي، ماني آڻ ته ڪاوان.“ ماڻس چيو: ”ابا! اڄ ته ان جو داڻو به ڪونهي، پيسو ڏوڪڙ به ڪونهي جو بزار مان ان وٺي اچان. تون ته سڄو ڏينهن الله الله لڳائي وينو آهين. اڄ ڏسان ته تنهنجو الله ڪيئن ٿو اسانجي پورت ڪري.“ فقير کان ڏوراپو سٺو نه ويو، سو سڌورخ ڪيائين مسجد ڏانهن. اتي گنبد تي چڙهي ويو. پنو، مس ۽ قلم کڻي مٿي آسمان ڏانهن منهن ڪري چيائين: ”الله سائين، اکر کٽو هجين ته هٿ لکي ڏي....“ اڃا ائين چيائين مس ته مسجد ٻاهران ڪنهن کيس سڏ ڪيو، ڏسي ته هڪ ماڻهو گڏهه تي ان جي ڳوٺ کنيو بيٺو آهي. جنهن کيس چيو ته ”هيءُ ان جي ڳوٺ وڌيري تو لاءِ موڪلي آهي.“ اهو ڏسي فقير ڪلندي چيو: ”واه! رب واہ! لکي نيٺ ڪونه ڏنڻ، باقي ان سو موڪلي ڏنڻ.“

هڪ ڏينهن وٽائي فقير الله سائينءَ کان پئي دعا گهري. هٿ مٿي کڻي، سوال ڪندو، پوئتي ٿي هلندو ويو، پٺيان هڪ کڏ هئي، سو اوچتو ئي اوچتو وڃي ان ۾ ڪريو. وٽائي ڪپڙا ڇنڊيندي، منهن مٿي ڪري چيو: ”الله سائين! دعا نه ٻڌين ته نه ٻڌ، پر ڏکا ته نه ڏي؟“

وٽائي فقير جا ٽوٽڪا ظاهري طرح آسان ڪي ڪلائين ۽ وندرائين ٿا، پر جيڪڏهن انهن ٽوٽڪن ۾ آسپن اونهو وينداسين ته هر هڪ ٽوٽڪي مان سبق ۽ سکيا ملندي، جن ۾ اصل راز سمايل آهي ته اي انسان! تون هن سنسار ۾ آهين ايشوري امانت..... پر تون جڏهن امانت ۾ خيانت ٿو ڪرين ته خود غرضيءَ جو غلام ٿو بڻجين ۽ پوءِ سڪ ۽ سچائي، سرت ۽ ساڃاهه، مروت ۽ ماڻهپو، نيڪي ۽ ايمانداري تو وٽان موڪلائي وڃن ٿا. تون فقط پنهنجي پيٽ جي چوڌاري چڪر پيو ڏين. ان لاءِ تون جييري خاطر بڪري ڪهين ٿو. غريبن جا حق مارين ٿو. ان بعد به تنهنجو لوپ ۽ لالچ وڌندي رهي ٿي.... تنهن لاءِ اي انسان! تون خود غرضيءَ جي غلاظت کان پري ره ۽ امانت ۾ خيانت نه ڪري انسانيت واري راهه اختيار ڪر.

نوان لفظ :

سڳوري = سڳي، سموري   لاطمع = اڇا کانسواءِ   شه ڏيڻ = مات ڏيڻ، هارائڻ
 مروت = لحاظ   ميسر = موجود   عالماڻا = اوڇا   خيانت = ٺڳي
 جييري خاطر بڪري گهڻ = پنهنجي ٿوري فاعدي لاءِ ٻين جو گهڻو نقصان ڪرڻ

آپياس

سوال ۱ : هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

- وٽائي فقير کي رمتو جوڳي ڇو ٿو چيو وڃي؟
- وٽائي فقير جي ٽوٽڪن ۾ ڪهڙو راز سمايل آهي؟
- شاهوڪار جي شاديءَ تي وٽائي فقير ڪهڙي ڳالهه محسوس ڪئي؟

سوال ۲ : هيٺيان جملا ڪنهن ڪنهن کي چيا آهن؟

- ”کائو، کائو، خوب کائو، اوهانجي ڪري مونکي به کائڻ لاءِ مليو آهي.“
- ”واہ! رب واہ!“

سوال ۳ : خال ڀريو .

(۱) وٽائي فقير جي هلت چلت آهڙي هوندي هئي جو ڪي ماڻهو کيس .....
ڪري سمجهندا هئا.

(۲) الله سائين! دعا نه ٻڌين ته نه ٻڌڻ، پر ..... ته نه ڏي

(۳) لکي نيٺ ڪونه ڏنڻ، باقي ..... سو موڪلي ڏنڻ.

سوال ۴ : (الف) ضد لکو :-

مالڪ، اندر، عزت، دعا، وڏو

(ب) صفتون ٺاهيو :-

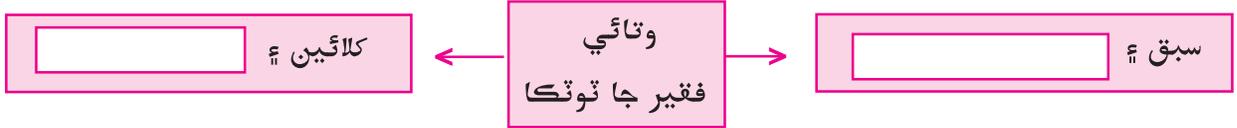
مشهوري، شان، ڏينهن، ايمان، مطلب

ڀورڪ آڀياس

۱. ٽڪر تي عملي ڪر

وٽائي فقير جا ٽوٽڪا ..... راهه اختيار ڪر.

(i) مناسب لفظ چوڪنڊن ۾ لکو :-

(ii) برتڪيت ۾ ڏنل لفظن مان مناسب جواب ڳولهي ليڪ ڏنل لفظ بدلايو.

(ڳجهه، امانت، خود مطلبي)

(۱) تون خود غرضيءَ جي غلاظت کان پري ره.

(۲) جن ۾ اصل راز سمايل آهي.

(iii) 'سڪ ۽ سچائي' ساڻئي آکر 'س' سان شروع ٿيندڙ لفظ آهن. آهڙا جوڙا ڳولهيو جيڪي ساڻئي آکر
سان شروع ٿيندڙ هجن.

(iv) انسان وٽائي جي ٽوٽڪن مان گهڻو ڪجهه سڪي سگهي ٿو،

ان بابت پنهنجا ويچار لکو.

۲. وٽائي فقير جو ٻيو ڪو قصو پڙهي، ڪلاس ۾ ٻڌايو.

3. نئون يڱ

منوهر چڱھ، آڪاشواڻي ممبئي اسٽيشن تي سنڌي سيڪشن ۾ پروگرام ايگزيڪيوٽو آفيسر طور خدمت انجام ڏيندي سنڌي ڪلچر کي فروغ ڏيڻ لاءِ هر ممڪن ڪوشش ڪندي اُتان رٽائرمينٽ ورتي. هن جون ڪيتريون ئي ڪهاڻيون ريڊيو تان نشر ٿي چڪيون آهن ۽ سندس ٻه ڪهاڻي سنگره 'نئون يڱ' ۽ 'رات گذري ويندي' لکيل آهن.

اڄ جي سڀني سماج ۾ عورت کي مرد جي سمان حق ڏيڻ سان گڏوگڏ سندس عزت ۽ آبرو وڌائڻ لاءِ موجوده ڪهاڻيءَ جي پلاٽ جي گھڙت ڪيل آهي.

ديوان چئنراءَ جي موت کان پوءِ ڏهين ڏينهن ڪريا ڪرم لاءِ سندس پٽي راڌا پنهنجي ڌيءَ ڪملا کي ساڻ ڪري ديوان جي سنڪن جو ڪلش ڪڍي ناسڪ ۾ ڳوڏاوري ڏنيءَ جي نت تي اچي پهتي. پنڊي جي سامهون ڪلش رکي چيائين :

”منهنجي گھوت جي سنڪن جو ڪلش آهي. جل پروان ڪرڻو آهي پتا جو ڪريا ڪرم ان جي ڌيءَ ڪملا ڪندي.“

پنڊو ڪڏهن ڪلش کي ته ڪڏهن ڪملا جي چهري کي ڏسي رهيو هو. جڏهن ڪوبه فيصلو ڪونه ڪري سگهيو تڏهن پوٽيءَ جا ورق ورائيندي چيائين :

ڪر شاسترن ۾ پراڻيءَ جي ڪريا ڪرم جو حق پت سننان کي ئي ڏنو ويو آهي. ڪنيا ته ڪريا ڪرم ڪري ئي نٿي سگهي. پراڻيءَ جي سدگتيءَ لاءِ ڪريا ڪرم شاسترن پٽاندڙ هڻڻ گهرجي.“

اهو چئي پنڊو چپ ڪري ويهي رهيو. راڌا جي ڪنن تي پنڊي جا اکر پوريءَ ريت پيا يا نه خبر ڪونه آهي. پر ايترو ضرور سمجهه ۾ آيس ته ڪريا ڪرم لاءِ هن جي پٽ ونود جي ضرورت آهي. راڌا سچ ته ماضيءَ جي تصويرن ۾ ڪوهجي ويٺي.

چار سال اڳ ..... ممبئيءَ جو سهارا هوائي اڏو .... رات جا ٻه وڳا هئا! ديوان چئنراڙءَ جو سمورو پريوار هن جي زال راڌا ۽ ڌيءُ ڪملا، ونود کي آمريڪا وڃڻ لاءِ هوائي جهاز ۾ چاڙهڻ لاءِ آيل هئا. ونود، ديوان چئنراڙءَ جو سڪيلڊو پٽ هئو. هن هينئر ئي M.Sc فرسٽ ڪلاس ۾ پاس ڪئي هئي. ڪيمڪل ٽيڪنالاجيءَ ۾ Ph.d ڪرڻ لاءِ هو آمريڪا وڃي رهيو هو. ونود کي ڇڏي باقي سڀني جا چهرا لٿل هئا. راڌا جي اکين ۾ ڳوڙها نري رهيا هئا. هوءَ انهن ڳوڙهن کي روڪڻ جي پوري ڪوشش ڪري رهي هئي. ڪملا به پاڻ کي جهل ڏيڻ لاءِ اڌ ڪلندي اڌ رهندي ڀاءُ سان هٿان هٿان جون ڳالهيون ڪري رهي هئي. پر ديوان صاحب ته ڪنڌ هيٺ ڪري ڪنهن ڳوڙهي ويچار ۾ هو. اوچتو اناٽونس مينٽ ٿي :

”نيويارڪ ڏانهن ويندڙ فلائيٽ نمبر 304 جا ياتري هوائي جهاز ڏانهن روانا ٿين.“

ونود اُٿيو، پهريائين ماءُ کي ۽ پوءِ پيءُ کان پيرين پيٽي موڪلايائين. ڪملا کي سڪ سان پاڪر پاتائين. ڪنهن جي زبان مان هڪ اکر به ڪونه اڪليو. ونود هڪ وڏي هال ڏانهن پنهنجن کان پري هلندو ويو. ٽي جسرن ان وچوڙي کي تيسنائين ڏسندا رهيا؛ جيستائين ونود هڪ موڙ تان مڙندي اکين کان اوجھل ٿي ويو. ديوان صاحب لاءِ هيءُ وچوڙو سهڻو محال هو. هو پر ۾ پيل ڪرسيءَ جو سهارو وٺي ويهي رهيو. هن جي اکين ۾ ڳوڙها نري آيا.

راڌا گهر پهچي پنهنجو صبر وڃائي ويني وڏي واڪي ديوان کي چيائين :

”جي پٽ ۾ ايترو موه اٿو ته هن کي پرديس وڃڻ ئي ڇو ڏنو. هاڻي ڇا ٿيندو منهن سڃاڻڻ مان يا اونڌي منجي پاڻ مان! پڙهڻ ويو آهي ڪو عمر پر لاءِ ته ڪونه ويو آهي. جلد واپس اچي ويندو.“ ايڏو موه ڪونهي ٿو! پاڻ کي همٿ ڏيو!

ديوان چئنراڙءَ آهستي ورائيو : ”هن گهر ۾ منهنجي ڪير ٿو ٻڌي، سڀني کي پنهنجي مت آهي. ونود کي موڪل ڏيڻ لاءِ منهنجي مرضي اصل ڪونه هئي پر اڄ ڪالهه جي نوجوانن کي ڪير سمجھائي. چون، هت ڇا رکيو آهي، نه آهي پڙهائيءَ جو قدر، نه آهي جيون جو سڪ. پر سچ اهو آهي راڌا، ته هيءَ پيڙهيءَ پنهنجي سڪ لاءِ پريشان آهي. هنن کي وڏن جي سڪ ۽ پيار جو ڪوبه اونو ڪونه آهي. نه آهي هنن کي پنهنجي ماءُ پيءُ جو خيال ۽ نه پنهنجي ديش سان لڳاءُ : سڀ جو سڀ خود غرض ٿي پيا آهن. خير! جتي به هجي، شل خوش هجي! اسان جو ڇا! اسان ته پنهنجا ڏينهن کائي چڙهيا آهيون.“

ديوان هڪ ٿڌو شوڪارو پري اٿي کڙو ٿيو.

وقت پنهنجي رفتار سان هلندو رهيو، ٽي سال گذري ويا. ونود جي Ph.d لاءِ ٿيسز تسليم ڪئي ويئي. هن کي آمريڪا جو گرڊن ڪارڊ ملي ويو هئو. ونود هاڻ ڪنهن ريسرچ ليباريٽريءَ ۾ ڪوچ جو ڪاريه ڪري رهيو هئو. ونود جي آيل خط ۾ راڌا ۽ ديوان صاحب کي فقط اها ئي خبر ڄاڻڻ جي اتسڪتا هئي ته ونود ڪڏهن ٿو گهر واپس اچي : پر هر خط ۾ اها خبر غير موجود هوندي هئي. هر خط پڙهڻ کان پوءِ هنن کي ڪيترن ڏينهن تائين ملول رهڻو پوندو هو. وري نئين سر پئي خط جو انتظار شروع ٿيندو هو. راڌا پنهنجي پتار کي ڏي ڏيڻ لاءِ چوندي هئي .

”توهان آڃايو ٿا پريشان ٿيو. پڪي به هر شام پنهنجن آڪيڙن ڏانهن واپس ورندا آهن. اسان جو ونود ته انسان آهي. هڪ ڏينهن ضرور واپس ايندو.“

پريشان ديوان صاحب کي اهو دليل ڪونه آڻڻو چيائين :

”راڌا! جن کي پرديس جو چشڪو لڳو آهي ۽ پنهنجي وطن کي، پنهنجي گهر کي دور ڪري ٿا پائينين : سي پر ڪنيل پڪين جيان آهن. هنن وٽان پنهنجي آشيائين ڏانهن واپس ورتڻ جي اميد ڪرڻ ناداني آهي. منهنجو من ٿو چوي ته هاڻ هن جو منهن ڏسڻ منهنجي نصيب ۾ نه آهي.“

ديوان چئنراڙءَ کي وڏي عمر ۾ پنهنجي پٽ جو وچوڙو گهڻي جيان کائي رهيو هو. نيل سرير ست سهي ڪونه سگهيو ۽ وڃي ڊاڪٽر جي پڙ پيو. ڊاڪٽرن هن جي بيماريءَ کي نالو ڏنو. ’هارٽ انجائنا‘ يعني دل جي ڪمزوري ديوان صاحب بسترو پڪڙيو. راڌا ۽ ڪملا ڏينهن رات هن جي شيوا ۾ لڳيون رهيون.

هڪ ڏينهن ڪملا پنهنجي ڀاءُ کي هڪ مختصر خط لکيو.

”پريه ونود!

دادا دل جي بيماريءَ جو شڪار ٿي پيو آهي. دوا درمل ٿئي پيو. ڪجهه فائدو به اٿس. مان سمجهان ٿي ته دادا تنهنجو وچوڙو جهيلي نه ٿو سگهي، ٿي سگهيتي ته سڀ ڪجهه ڇڏي واپس هلي اچ. توبن هيءُ گهر اٻاڻڪو ٿي پيو آهي.“

ونود خط جو جواب ٽن مهينن کان پوءِ ڏنو. خط نه هو. ناسور، نشتر، ٽنبل جي برابر هو.

تنهنجو خط پڙهي مان ان رايي تي پهتو آهيان ته اسين سڀ ڀارتواري هميشه سينٽيمينٽل يعني پاڻوڪ آهيون ۽ حقيقت جي پرڪ اسان ۾ ڪونه آهي. ان سببان ئي اسان پنٽي پيل آهيون. مان اهم ڪوچ ڪاري ۾ مشغول آهيان ۽ ايندڙ ٽن چئن سالن تائين وطن ورڻ جو سوچي به نه ٿو سگهان. جيڪڏهن منهنجو ڪوچ ڪاريه سڦل ٿيو ته مونکي آمريڪا سرڪار طرفان انعام ملندو. دادا کي اها جهرڪ ۽ جهرڪيءَ جي ڪهاڻي ياد ڏيارائڻ جيڪا هو ننڍي هوندي اسان کي ٻڌائيندو هو. هڪ جهرڪ ۽ جهرڪيءَ هڪ آڪيڙو اڏين ٿا. آڪيڙي ۾ ننڍڙا چوڙا جنم وٺن ٿا، آڪيڙي ۾ چوڻ چوڻ جي آندميءَ گونج ٿئي ٿي. جهرڪ جهرڪي چوڙن لاءِ هتان هتان کاڌو آڻي رکڻ ٿا. چوڙن کي ڪارائين ٿا. چئن هفتن ۾ چوڙا وڌا ٿين ٿا. پيءُ ۽ ماءُ هنن کي اڏامڻ سيکارين ٿا. هڪ ڏينهن اهي چوڙا پيءُ ۽ ماءُ کي ڇڏي ڦر ڪري اوچي آسمان ڏانهن پنهنجا پنڪ پکيڙي اوچي اڏار پرين ٿا ۽ بس....

هڪ نئين شخصيت جو نماڻ ٿئي ٿو. شايد نئين ڀيڻ جي به اها ئي ڪهاڻي آهي.

ڪملا! مان هن خط سان پنهنجي دوست جينيءَ جو فوٽو موڪلي رهيو آهيان. اميد توکي ضرور پسند ايندو. جيني هاڻ مون سان ئي گڏ رهندي آهي.

ڪملا ۽ راڌا اها چئي ديوان کي ڪونه ڏيکاري. راڌا چئي پڙهي ٽڪرا ٽڪرا ڪري ڦاڙي ڦاڙي ڪري ڇڏي. هن من ئي من ۾ فقط ايترو چيو :

”نالائق! اسان انسان آهيون. اسين نه ڍور آهيون ۽ نه پکي آهيون. دل ته چوي ٿي ته توکي ڪو پارا تو ڏيان، پر نه جت هجين شل آباد هجين، شل ڪوسو واءُ نه لڳيئي!

ونود جي ان چئي اچڻ کان هڪ مهينو پوءِ جي ڳالهه آهي، ديوان هڪ ڏينهن صبح جو ننڍ مان اٿيو. راڌا کير جو گلاس آڻي هن جي هٿ ۾ ڏنو. ڪملا پنهنجي پيءُ جي پاسي ۾ ويٺي هئي. ديوان هڪ ڍڪ کير جو ڀريو چهر تي مڌر مسڪراهن هئس، چيائين.

”راڌا! رات سڀني ۾ ونود ڏٺو، وڏو ماڻهو ٿي ويو آهي تون به هاڻي نهن جي تلاش شروع ڪري ڇڏي. ونود ايندو ته جلد ئي ان جي شادي ڪرائي ڇڏبي.“ راڌا موڙهو ڏيئي اٿي ڪڙي ٿي. ويندي ويندي چيائين..

”موه جي قاسمي ڇڏيو. پنهنجي صحت جو خيال ڪريو. سڀنا ڏسڻ بند ڪريو. سچ اهو آهي ته ونود هاڻي واپس ڪونه ايندو. هو وٺي به اٿي ٿي وٺي وينو آهي.“

ديوان صاحب جي منهن جو پنو لهي ويو، کير جو گلاس هن جي هٿ مان ڪري پيو، هن جو ڪنڌ لڙڪي ويو، ڪملا کان رڙ نڪري ويئي. راڌا ڀوڙي آئي، ائين ئي سڀ ڪجهه سماپت ٿي ويو. ڪملا پاءُ کي ٽيليفون ڪرڻ جي لاءِ ٽيليفون جو چوغو هٿ ۾ کنيو ته ماڻس پريان ئي رڙ ڪري چيس.

”خبردار جي پاءُ کي فون ڪيو اٿيئي! هاڻ هو ڇڏي اچي ڪندو، مان هن جو منهن به ڏسڻ نٿي چاهيان. هو هڪ ڪنگال انسان آهي. هو ڇا ماءُ پيءُ جو قرض چڪائي سگهندو! مان هن کي ان قرض کان مڪت ٿي ڪري ڇڏيان.“

ڪملا ٽيليفون جو چوغو هيٺ رکي ڇڏيو.

ديوان جي موت کان پوءِ سڀني متن ماڻن راڌا کان ونود جي اچڻ جي بابت پڇيو، پر هن ڪنهن کي سنئون جواب ڪونه ڏنو، ڪن کيس صلاح ڏني ته :

”راڌا! تون ديوان جي سنڪن جو ڪلش رکي ڇڏي، جڏهن ونود آمريڪا مان واپس ايندو تڏهن هو هرڊوار يا ناسڪ ۾ وڃي سنڪن کي جلد پروان ڪري ايندو. اهو فرض هن جو آهي.“

راڌا نهر مان ورائيو : ”مان ونود لاءِ چو ترسان! ڪريا ڪرم جو فرض هاڻ ڪملا تي آهي. منهنجي لاءِ ڌيءُ ۽ پٽ ۾ ڪوبه فرق نه آهي. زمانو بدليو آهي، قانون بدليو آهي، پوءِ سماج ڇو نه ٿو بدلجي! ڪيترو وقت پٽ پٽ ڪري پيو جيئبو. پنهي کي ساڳيا حق آهن ته پوءِ پنهي جا ساڳيا فرض ڇو ڪين آهن. ڏهين ڏينهن سنڪن جو ڪلش ڪملا ئي پروان ڪري پنهنجو فرض پورو ڪندي. ان لاءِ هن کي ڪير به روڪي نٿو سگهي.“ راڌا ان اديش سان ئي ديوان جي موت کان ڏهه ڏينهن پوءِ ناسڪ ۾ اچي گوداوريءَ نديءَ جي تٺ تي پهتي هئي.

خبر نه آهي راڌا اڃان ڪيترو وقت ماضيءَ جي تصويرن ۾ ڪوهيل رهي ها، پر ڪملا پنهنجي ماءُ کي ويچارن ۾ ٻڌل ڏسي سندس هٿ پڪڙيو ۽ چيائين :

”مما! هاڻي ڇا ڪريون؟ پنڊو ته ڪريا ڪرم ڪرائڻ لاءِ تيار ڪونه آهي.“

ڌيءُ جو آواز ٻڌي ڄڻ راڌا ننڊ مان جاڳي اُٿي. ڌيءُ کي چيائين :

”ڪٺ ڪلش! هل مون سان! اهو فرض اڄ ڌيءُ کي ئي نڀائڻو پوندو!“

نڌيءَ جي تيز وهندڙ ڌارا ۾ ماءُ جي آديش سان ڪملا سنڪن جو ڪلش اونڌو ڪري سنڪن کي جل پروان ڪيو. پنهي ماءُ ۽ ڌيءُ گڏجي گوداوريءَ کي پرڳڻ ڪيو. راڌا پنهنجي ڌيءُ جي مٿي تي هٿ رکيو ۽ چيائين :

”ڪملا پُٽ تو اڄ پنهنجو فرض پورو ڪيو!“

پري کان پنڊو اڪيون ٽمٽائي نئين يڱ کي ڏسندو رهيو.

نوان لفظ :

اوجھل - غائب

پنار - گھوٽ

ڏي - آتت

سنڪ - هائيون

ڪوسو واڻ لڳڻ - تڪليفون ڏسڻ

آٽڙڻ - وڻڻ

وني - ڪنوار

آپياس

سوال ۱ : هيٺين مان هر هڪ جو جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو :-

- ونود آمريڪا ڇو ويو هو؟
- ديوان چئنراءَ جي پٽ جي وچوڙي ۾ ڪهڙي حالت ٿي؟
- ڪملا پنهنجو فرض ڪيئن پورو ڪيو؟
- راڌا ديوان چئنراءَ کي وڏي واڪي ڇا چيو؟

سوال ۲ : هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو :-

- پُٽ ۽ ڌيءُ بابت راڌا جا ڪهڙا ويچار هئا؟
- ڇوڪرين کي ڪهڙا قانوني حق مليل آهن؟

سوال ۳ : ساڳي معنيٰ وارن لفظن جا جوڙا ملايو :-

(الف)	(ب)
هائيون	مُشڪل
ڏي	سنڪ
مُڪال	آتت
اُٻاڻڪو	ڪنارو
غائب	اڪيلو
تت	اوجھل

(ب) هيٺيان جملا ڪنهن ڪنهن کي چيا آهن :-

(۱) ”منهنجي گھوٽ جي سنڪن جو ڪلش آهي.“

(۲) ”ايڏو موھ ڪو ٺھي ٿو!“

(۳) ”اسين سڀ ڀارتوآسي هميشه سينٽيمينٽل يعني ڀاؤڪ آھيون.“

سوال ۴ (الف) ضد لکو :-

وڇوڙو، جنر، آباد، حاضر

(ب) صفتون ٺاهيو :-

درڏ، سال، شخص، پريشاني، وهڻ

(ث) هيٺين اصطلاحن جي معنيٰ ڏيئي جملن ۾ ڪم آڻيو.

ڪوسو واءُ نه لڳڻ، اوجھل ٿيڻ، ڏيڏيڻ، منهن جو پٺو لهي وڃڻ

(د) وياڪرڻ موجب ڳالهائڻ جا لفظ سڃاڻو :-

مان، لاءِ، ايماندار، شاباس، ڪلش.

ڀورڪ آڀياس

۱. ٽڪر تي عملي ڪم :-

وقت پنهنجي رفتار سان ..... هن جي شيوا ۾ لڳيون رهيون.

(الف) راڌا پنهنجي گھوٽ کي دلاسو ڏيڻ لاءِ چوندي هئي.

(ب) ڪمزور سرير صدمو سهي نه سگھيو.

(پ) وقت نه رُڪيو.

(پ) توهان ناحق وڀاڪل ٿيو ٿا.

(ii) ٽڪر ۾ انگريزي لفظن جو استعمال ٿيل آهي مثال گرین ڪارڊ وغيره آهڙا لفظ ڳولهي لکو :

(iii) هڪ ست ۾ جواب ڏيو :-

(الف) ونود ڪهڙي ڊگري حاصل ڪئي؟

(ب) دل جي بيماريءَ جو نالو لکو.

(iv) پرديس ۾ ويندڙ ’پَر ڪٽيل پکين جيان آهن‘ ان ست جي سمجھاڻي لکو :-

(۷) جوڙا ملايو :-

(۱) بيوقوفي	(۱) آشيانا
(۲) گهر	(۲) وطن
(۳) صحيح سبب (ترڪ)	(۳) ناداني
(۴) ديش	(۴) دليل

(۷) مثال سمجھي خاڪو پورو ڪريو :

اِسَر	صفت	ڏنل لفظ
ديوان صاحب	پريشان	پريشان ديوان صاحب
.....	.....	وڏي عمر
سريز	.....	.....
.....	ٿي	.....

(۲) اُپٽار لکو : 'دوست اهو جو اوکي ويل ڪم آچي.'

(۳) ڏنل مثال موجب خالن ۾ مناسب لفظ لکو :

اڪر : ر، ي، ت

جملا : (۱) ڪمان مان نڪتل ..... واپس نه ايندو .
(۲) اچڪله ته ڏياريءَ تي ڪانا ٻارڻ هڪ سٺي ..... سمجھي ويندي آهي .

(۱) اڪر : س، ق، م

جملا : (۱) ڪورٽ ۾ شاهدي ڏيڻ کان اڳ ..... ڪٿو پوندو آهي .
(۲) وقت گذرندي ..... ٿي نه پئي آهي .

(۲) اڪر : ر، گ، ن

جملا : (۱) اسان جي ..... ۾ شاهي گلن جو نماءُ ٿيو .
(۲) قدرت جا عجيب ..... آهن .

(۳) اڪر : ر، ز، و

جملا : (۱) ..... اوڀر کان سڄ اُڀرندو آهي .
(۲) سنيتا ڪاوڙ وچان ..... سان دروازو بند ڪيو .

(۴) اڪر : ر، ڳ، و

جملا : (۱) سامان ..... هو، ڪوليءَ کي سڏ ڪرڻو ٿي پيو .
(۲) واھڻن جي دونهن سبب ڦڦڙن جا ..... وڏي ويا آهن .

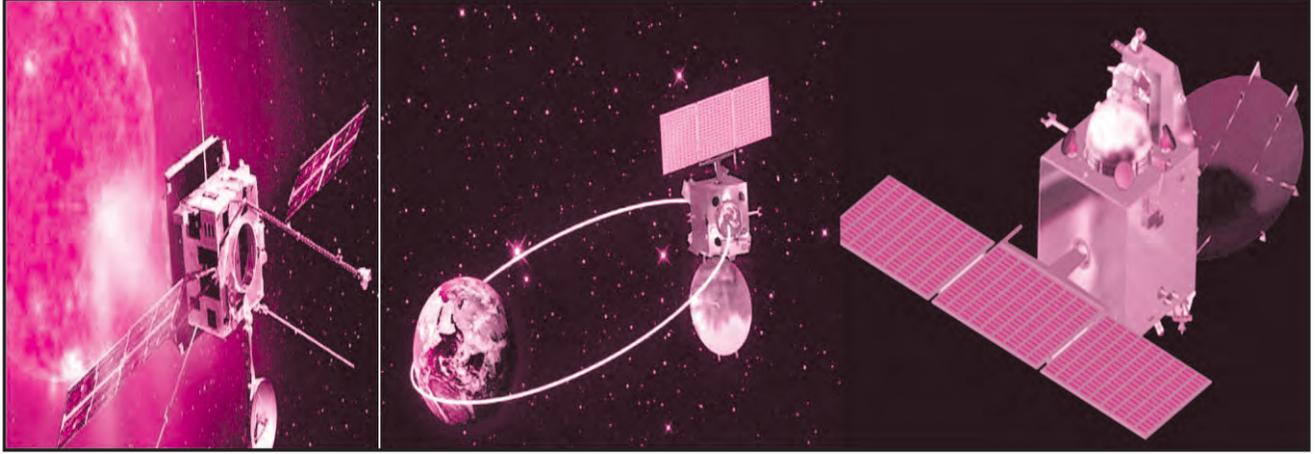
(۵) اڪر : ع، م، ل

جملا : (۱) ..... انسان جي ٽين اکه آهي .
(۲) علم ..... بنا آڏورو آهي .

4. منگل يان

هي سبق سمپادڪ منڊل پاران تيار ڪيو ويو آهي. هن سبق ۾ منگل يان بابت ڄاڻ ڏني ويئي آهي.

24 سيپٽمبر 2014 جو ڏينهن : ڀارت جي بئنگلور ۾ ايسرو جي مشن ڪنٽرول روم ۾ پرڏان منٽري شري نريندر مودي ۽ ايسرو (ISRO) جا وگيانڪ تواريخ ڪي نهندو ڏسي رهيا هئا. سندن نظر هتي ڀارت جي مارس آرٽر مشن (MOM) يعني منگل يان جي منگل گرهه جي دائري (orbit) ۾ داخل ٿيڻ تي. ڀارت دنيا جو پهريون ديش بڻجڻ وارو هو جيڪو پنهنجي پهرين ئي ڪوشش ۾ منگل گرهه تي ڪو هٿرادو اڻگرهه (Artificial Satellite) پهچائڻ وارو هو.

حقيقت ۾ اهو سفر شروع ٿيو 2012 ۾، جڏهن ڀارت جي وگيانڪن منگل گرهه تي هڪ آرٽر موكلڻ جو فيصلو ڪيو. تياريون ڪرڻ ۾ هڪ سال لڳي ويو. آڪٽوبر 2013 ۾ منگل يان کي اوڙيسا جي شري هري ڪوٽا جي سٽيش ڏون اسپيس سينٽر مان پولا ر (Space) ۾ ڌڪلڻ جون تياريون شروع ٿيون. ان ڪم لاءِ ايسرو جي وگيانڪن چونڊيو پنهنجي پروسيمند راکيٽ PSLV C-25 کي. ان راکيٽ جي اوچائي 15 ماڙن واري عمارت جيتري آهي. وگيانڪن وٽ وقت گهٽ هو ڇو جو اڻگرهه کي منگل گرهه تي پهچائڻ جي بي سهوليت پري تاريخ 26 مهينن کانپوءِ هئي.

وگيانڪن هڪ انوڪي رٿا پيش ڪئي. جنهن موجب منگل يان کي پهرين ڌرتيءَ جي دائري ۾ اڇلائڻو هو. ڌرتي ڌرتي انجي رفتار وڌائي انڪي ڌرتيءَ جي اثر جي دائري (sphere of Influence) کان ٻاهر موكلي، منگل گرهه ڏانهن اڳتي وڌائڻو هو. MOM جي لانچ کانپوءِ، انجي پل پل جي ڄاڻ ڪپندي هئي. ان لاءِ وگيانڪن سڄي دنيا ۾ 32 گرائونڊ اسٽيشن ٺاهيون. وگيانڪن ڌڪڻ پٽسڪ مهاساگر ۾ به اڻٽينا لڳل جهاز موكليا پر ان وقت ئي پهرين مشڪلات اڳيان آئي.

مهاساگر ۾ مؤسس خراب هئڻ سبب جهاز وقت تي اتي پهچي نه سگهيا ان ڪري لانچ جي تاريخ هڪ هفتو اڳتي وڌائي 5 نومبر 2013 طئه ڪئي ويئي. مقرر ڏينهن تي ڪامياب لانچ ٿيو. لانچ جي چوٿين ڌاڪي ۾ منگل يان راکيٽ کان الڳ ٿيو ۽ ڌرتيءَ جي دائري ۾ پهتو، اهڙي ڄاڻ ٻئي جهاز ڏني. ڪنٽرول سينٽر ۾ خوشي چاندي وئي.

منگل يان جو آڪار هڪ آٿورڪشا کان گهٽ پر وزن اٽڪل ان کان ٿيڻو آهي. ان ۾ لڳل اڻڪرڻ تمار ننڍا ۽ هلڪا آهن. منگل يان جو دماغ هڪ بهترين سسٽم آهي. جيڪو ڪروڙين ڪلوميٽر مفاصلي تي ڪنٽرول

رؤم سان رابطو رکڻ ۽ پاڻ فيصلا وٺڻ جو ڪم ڪري ٿو. ان کي شڪتي شمسي (Solar) پئٽنس مان ملي ٿي. انجي غير موجودگيءَ ۾ ليٿيم آين بئٽري ڪم ڪندي آهي. منگل يان ۾ جلائو پڊارنٽ (Fuel) محدود هئا، جيڪا مشن لاءِ هڪ وڏي مشڪلات هئي.

لانچ کانپوءِ منگل يان ڌرتيءَ جي دائري ۾ 25 ڏينهن رهيو. انجو دائرو ڌيري ڌيري وڌائڻ لاءِ وڃيائون انجي انجڻ 6 دفعا فائر ڪئي. پر چوٿين دفعي ۾ هڪ ڏکيائي پيش ٿي. منگل يان جي انجڻ صحيح نموني شروع نه ٿي جنهن ڪري ان ضروري رفتار حاصل نه ڪئي. وڃيائون جو ڪم ڪئي وري انجڻ تي فائر ڪئي ۽ انجي رفتار درست ڪئي. ڌرتيءَ جي اثر جي دائري کان ٻاهر نڪرندي منگل يان موڪلائي سنڊيش جي روپ ۾ ڌرتيءَ جي هڪ سُهڻي تصوير موڪلي.

منگل يان 20 ڪ. م. في سيڪنڊ رفتار سان منگل گرهه ڏانهن اڳتي وڌي رهيو هو. هاڻي انجي انجڻ بند ڪئي ويئي. ان قريبن ٻاڻ رهن رستي تي هو 300 ڏينهن وڌڻ وارو هو. وڃيائون جو اهو ويچار آهي ته منگل گرهه تي زندگيءَ جي شروعات جا راز موجود آهن. ڪيترن ئي ٻالھين ۾ اهو ننڍڙي ڌرتيءَ وانگر آهي. انجي سطح ڪافي ڪجهه ڌرتيءَ وانگر آهي. انجو هڪ ڏينهن 24 ڪلاڪن کان ٿورو وڏو ٿيندو آهي. منگل جو 1 سال ڌرتيءَ جي 2 سالن جي برابر آهي. منگل گرهه تي ڪنهن شيءِ جو وزن ڌرتيءَ جي پيٽ ۾ هڪ ڀاڱي ٽي حصو هوندو آهي. ماهر ن جي راءِ موجب ڪجهه ڏهاڪن کان پوءِ ماڻهو شايد منگل تي بسني وسائن.

منگل يان کي ائين ناهيو ويو آهي جيئن هو پولار ۾ بيحد گرمي ۽ ٿڌ جو مقابلو ڪري سگهي. منگل يان کي پنهنجي صحيح رستي تي بڻائي رکڻ ۾ وڃيائون خوب محنت ڪئي. ان لاءِ هنن نارن ۽ بين آسماني جسمن جي مدد ورتي. منگل يان سان رابطي جو ڪم ڪري رهيو هو. بئنگلور ويجهو بيالو ۾ هوندڙ لائوڊ مائوٽ يعني ڊيپ اسپيس ائنٽينا جيڪو پولار مان آيل ڪمزور سگنل کي به جهٽي پيو سگهي.

منگل يان هاڻي منگل گرهه ويجهو پهچڻ وارو هو. وڃيائون چنڊ ۾ هئا ڇاڪاڻ ته منگل يان جي انجڻ 300 ڏينهن کان بند هئي. منگل يان چڻ ته 9 مهنا ڪوما ۾ هو. منگل يان کي منگل گرهه جي دائري ۾ داخل ڪرائڻ لاءِ انجڻ وري شروع ڪرڻي هئي. رفتار به ايتري رڪڻي هئي جيئن اهو دائري کان دؤر به نه ٿئي ۽ نه وري داخل ٿي ٻاهر نڪري وڃي. وڃيائون 22 سيپٽمبر 2014 تي انجڻ شروع ڪري ڏني جيڪا ڪامياب ويئي. منگل يان جي رفتار گهٽائي ويئي.

پر مکيه ڏهاڪو اڃا باقي هو. منگل يان دائري ۾ داخل ٿيندي ئي منگل گرهه جي پٺيان لڪڻ وارو (انڪي گرهڻ يعني Sight of Non Visibility چئجي ٿو) جتي انجو ڪنٽرول روم سان رابطو ٽٽڻ وارو هو. منگل يان کي هاڻي پاڻ فيصلا وٺڻا هئا. ان لاءِ انڪي سوريه شڪتيءَ جي گهرج هئي پر منگل جي پٺيان وڃڻ تي سوريه شڪتيءَ جي غير موجودگيءَ ۾ ان ۾ لڳل ليٿيم آين بئٽري ڪم ڪرڻ واري هئي. وڃيائون جو متو هو. 'Hope for the best prepare for the worst' 24 سيپٽمبر 2014 تي منگل يان منگل گرهه جي دائري ۾ داخل ٿي ويو. ان پنهنجي انجڻ وري شروع ڪئي. هاڻي اهو پنهنجي بڪ اپ بئٽريءَ تي ڪم ڪري رهيو هو. ان جو مشن ڪنٽرول سان رابطو ٽٽي چڪو هو ۽ ٻيو سگنل 25 منٽن کانپوءِ ملڻو هو مشن ڪنٽرول رؤم ۾ خاموشي چانئجي ويئي. گرهڻ ختم ٿيندي ئي منگل يان پهريون سگنل موڪليو. منگل يان ڪاميابيءَ سان منگل جي دائري ۾ داخل ٿي چڪو هو. پرڏان منٽري ۽ وڃيائون جي خوشيءَ جي حد نه رهي. ڀارت جو مشن منگل يان ڪامياب ويو. ڀارت لڳ ڀڳ ناممڪن ٻالھه ممڪن ڪري ڏيکاري.

گمان = تڪر (Friction) رابطو = سمپرڪ (communication)
 اِسرو (ISRO) = انڊين اسپيس رسرچ آرگنائيزيشن.

اڀياس

سوال : ۱. هيٺين سوالن جا جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو :

- (۱) منگل يان ڪٿان لانچ ڪيو ويو؟
- (۲) منگل يان جي لانچ جي تاريخ ٻڌايو؟
- (۳) MOM جي پل پل جي جاڳ لاءِ وڳيانڪن ڇا ڪيو؟
- (۴) ڌرتيءَ جي دائري ۾ منگل يان ڪيترا ڏينهن رهيو؟
- (۵) لائوڊ مائوٽ ڇا آهي؟
- (۶) منگل گرهه تي پهچڻ کان اڳ منگل يان جي انجڻ ڪيترا ڏينهن بند هئي؟
- (۷) منگل يان، منگل گرهه جي دائري ۾ ڪڏهن داخل ٿيو؟

سوال : ۲. هيٺيان چؤڪنڊا پورا ڪريو :

منگل يان جي بناوت

	آڪار
	اُپڪرڻ
	دماغ
	بئڪ اپ بئٽري

سوال : ۳. هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو :

- (۱) وڳيانڪن لانچ جي ڪهڙي رٿا پيش ڪئي؟
- (۲) لانچ وقت پهرين مشڪلات ڪيئن حل ڪئي ويئي؟
- (۳) منگل گرهه بابت ڇاڳ لکو.
- (۴) منگل يان کي منگل گرهه جي دائري ۾ داخل ڪرائڻ لاءِ ڪهڙيون خبرداريون ورتيون ويون؟

سوال : ۴. ليڪ ڏنل لفظ وياڪرڻ موجب ڳالهائڻ جا ڪهڙا لفظ آهن؟

- ۱) منگل يان کي صحيح رسني تي بڻائي رکڻ لاءِ وڳيانڪن خوب محنت ڪئي.
- ۲) ڪجهه ڏهاڪن کان پوءِ ماڻهو شايد منگل تي بستي وسائڻ.
- ۳) منگل يان چڻ تـر 9 مهنا کوما ڀر هو.
- ۴) اُن جو هڪ ڏينهن 24 ڪلاڪن کان گهٽ هوندو آهي.
- ۵) ڀارت لڳ ڀڳ ناممڪن ڳالهه ممڪن ڪري ڏيکاري.

پورڪ آڀياس

۱) هيٺئين ڄاڻ پوري ڪريو :

(الف) PSLV _____

(ب) GSLV _____

۲) اوڙيسا جي شري هري ڪوٽا ڀر لانچ جو هنڌ _____

۳) منگل يان کان اڳهه وارو وڏو مشن _____

۴) منگل يان مشن ڀر ڪم ڪندڙ وڏا وڳيانڪ _____

_____

_____

۵. جيڪڏهن مان سائنسدان هجان..... تي مضمون لکو.

۶. پنهنجي دوست / ساهيڙيءَ کي گهمي آيل هنڌ بابت ڄاڻ ٻڌائيندي خط لکو.

5. زبان

ڊاڪٽر نرملا نارائڻڊاس آسناڻي (1948) آڄمير راجستان ۾ ڄاول ڊاڪٽر نرملا نارائڻڊاس آسناڻي، سنڌي ۽ هندي پاشاڻن جي مقبول وڊوان ليکڪا آهي. هندي ڪاويہ سنگرهه ’اڀيشڪا‘ ۽ سنڌي پستڪ ’ڪڇ فرصت‘ ۾ قابل ذڪر اٿس. هن مضمون ۾ زبان جي شفي نفي پهلن تي سٺي روشني وڌي اٿس. هن وقت آڊيٽور ڪڇ ۾ مڦير آهي.

ننڍڙي زبان انساني جسم جو سڌا بهار جزو آهي. جيڪا دنيا ۾ سڀ کان تيز ۽ طاقتور هٿيار مڃي ويندي آهي. بنا هڏيءَ جي ڏيڍ انچ جي هيءَ جپ وڏا وڏا ڪونڊر ڪيرائي وجهي. وقت جي حڪومت اڳيان سڀ حواس پيش پئجي ويندا آهن، پر هيءَ سڌائين جوان، اکين جي روشني جهڪي ٿي وڃي، ڪنن تي ٻوڙاڻ اچي وڃي، ڇمڙيءَ ۾ گهنج پئجي وڃن، پر هن مهاراڻيءَ تي ڪڏهن ڪوبه گهنج نه پوي. سندس چشڪو ۽ چوٽ تا عمر قائم دائر رهندي آهي. ويتر جيئن جيئن ٻيا انگ ڏلا پوندا وڃن. تيئن تيئن هن جو زور وڌندو وڃي.

گهڻن کي سوڙن ۾ وجهندڙ پاڻ هر ڏک سوڙ کان پري رهندي آهي. جپ باوليءَ کي ته جيڪو ابتو سبتو چوڻو هوندو آهي، اهو چئي آرام سان بتيهن ڏندن جي ڪوت ۾ وڃي رهندي آهي، پر موچڙا ته ٽپڻ مٿان ئي پوندا آهن. انڪري ايشور هن بي لغام گهوڙيءَ مٿان ضابطو رکندڙ دماغ ڏنو آهي. جيڪڏهن دماغ جي ويچار کانسواءِ هن کي چوٽ ڇڏبو ته پوءِ ان بنديءَ جو خدا ئي خير ڪري!

جهن پرڪارن جي رس وارن الٻ - الٻه ميون، مڙين ۽ طعامن جي مڙج هيءَ مهاراڻي وٺائيندي آهي. دنيا ۾ ان جي طاقت ايتري ته بي جوڙ آهي جو طعام ٺاهڻ ۽ کائڻ وارا ٿڪجي پون. پر هنجي ترشنا اوتري جا اوتري رهندي آهي. گهڻا سڀاڻا ۽ طاقت وارا به هن تر زبان جا غلام بڻجي پوندا آهن. وائي سوڙ جي ڪري چاهي گوڏا وٺجي وڃن ته وٺجي وڃن. پر هن پياريءَ جي دل رکڻ لاءِ به ڏک ڏيڻ جي ڀل وڏا وڏا سڀاڻا به ڪري وهندا آهن. ڊائٽنيز جي هڪ گوريءَ بدران به گوريون وٺيون پون، پر هن چٽوڙيءَ جي چوٽ تي هڪ ڄمو يا رسڪو وات ۾ وجهڻ وارا لاچار انسان گهڻا ئي آهن.

هن ننگيءَ کي ان ڳالهه جي پرواهه نه هوندي آهي ته جنهن شيءِ جي مان فرمائش ڪريان ٿي، ان کي وٺڻ کائڻ ۽ پچائڻ جا وسيلو ميسر آهن يا نه؟ ڏند نه هئڻ تي به هن چريءَ کي ريوڙيون ۽ ڀڳڙا کائڻ جي دل ٿيندي آهي. پيٽ خراب هجي ته به چشڪي لاءِ پڪوڙن کي پيٽ ۾ وجهندي ڪوبه ڪهڪاءِ ڪونه پوندو اٿس. اهڙي بي صبري هوندي آهي جو جيسين کيس ڪا گهريل شيءِ ملي تيسين گنگهه ٻاڙي ٻين جي سامهون پت ڪار وڃائي ڇڏي.

کائڻ کان وڌيڪ ڳالهائڻ ۾ هن جهڙي زوردار بي ڪاشيءَ هن دنيا ۾ نه آهي. رامائڻ ۽ مهاڀارت جون لڙايون، مٿرا ۽ درويديءَ جي زبان ڪري پيدا ٿيون. زبان کي جيڪڏهن ويچار جو ڪندو نه هوندو ته پوءِ ان جو نتيجو ڏک کانسواءِ ٻيو ڪجهه نه ٿيندو.

چوندا آهن ته ”تلوار جو گهاو پرڃي وڃي، پر زبان جو گهاو ڪڏهن نه پرڃي سگهندو آهي.“ ڪڙي ۽ بدمزاج زبان عرش تان لاهي فرش تي ڦٽو ڪندي آهي. سالن جي سيٽي ڀل ۾ چوڙ چوڙ ڪري سڄڻ کي به دشمن بڻائي ڇڏي. ان ڪري ان طاقت کي سڀاڻا ڏاڍي حفاظت سان رکندا آهن. ان ننگيءَ جي چوٽ تي کاڌو نه کائي، پنهنجي صحت ٺاهيندا آهن. غصي اچڻ تي هن به ڌاري تلوار جهڙي زبان کي مان جي مياڻ ۾ رکي گهڻين مصيبتن کان پاڻ بچائي سگهندا آهن.

زبان ماڻهوءَ جي خاندانيءَ جو پٽمانو آهي. تمبزي ۽ پريمر سان ڳالهائڻ وارو هرهنڌ ڪامياب ويندو آهي. مني زبان روح کي راحت بخشڻ واري آهي، چاهي اها ٻار جي طوطلي ٻولي هجي يا وري ماءُ جي لولي پريمر پري گنگڻو هجي يا ڪنهن درويش جو اپديش سنسار کي وس ۾ ڪرڻ واري زبان کي انسان وس ۾ ڪري سگهي ته پوءِ شايد سڄي خدائي سندس قدم ۾ ۽ خدا سندس پر ۾ هجي.

جھڪي = گھت	گھاو = زخمر	ڪونڌر = جانباز
حفاظت = بچاءُ	ٽيڻ = مٿو	عرش تان لاهڻ = نيچو نوائڻ
ڪهڪاءُ پوڻ = قياس پوڻ	پٽمانو = پرماڻ	ختر = چٽو، پلائي
چور چور ڪرڻ = ناس ڪرڻ، ختم ڪرڻ	بي صبري = ابھرائي	روح = آتما
پر = پاسي	راحت بخشڻ = سڪه ڏيڻ	گنگهه ٻاڙڻ = دل سرڪڻ
	تا عمر = زندگي پر	پت ڪار = عزت

آپياس

سوال ۱: هيٺين سوالن جا هڪ ٻن جملن ۾ لکو :-

- (۱) انساني جسار جو سدا بهار جزو ڪهڙو آهي؟
- (۲) زبان جي طاقت کي بي جوڙ ڇو چيو ويو آهي؟
- (۳) زبان جهڙي بي لغام گهوڙي ۽ مٿان ڪنهن جو ظابطو آهي؟
- (۴) ڪير ڪير زبان جا غلام بڻجي پوندا آهن؟
- (۵) ڪاميابي ڪنهن کي ملندي آهي؟
- (۶) سياڻا زبان کي حفاظت سان ڇو رکندا آهن؟

سوال ۲: هيٺين سوالن جا ٿوري ۾ جواب لکو :

- (۱) زبان کي وس ۾ ڪري سگهڻ سان ڇا ڇا ٿي سگهي ٿو؟
- (۲) 'تلوار جو گهاو پر جي وڃي پر زبان جو گهاو ڪڏهن به نه پر جي' سمجهايو.
- (۳) 'زبان' سان لاڳو ٻيون ڇوڻيون لکو :

سوال ۳: هيٺين ۾ خال ڀريو :-

- (۱) موچڙا ته ..... مٿان ٿي پوندا آهن.
- (۲) زبان ماڻهو ۽ جي خاندانيءَ جو ..... آهي.
- (۳) ..... جي حڪومت اڳيان سڀ حواس پيش پئجي ويندا.
- (۴) ..... زبان روح کي راحت بخشڻ واري آهي.

سوال ۴: ساڳي معنيٰ وارن لفظن جا جوڙا ملايو :-

مٿو	(۱) پٽمانو
زخمر	(۲) ٽيڻ
آتما	(۳) گهاو
پرماڻ	(۴) روح

سوال ۵ (الف) : هيٺين لفظن جا ضد لکو :-

غلام، سياڻو، خراب، ڪامياب، اُبتو

(ب) هيٺين لفظن جون صفتون لکو :-

طاقت، انسان، زبان، دنيا، ڪاميابي

(ث) هيٺين اصطلاحن کي جملن ۾ ڪم آڻيو :-

پيش پوڻ، ڪهڪاءُ پوڻ، گنهه ٻاڙڻ، وس ۾ ڪرڻ، چور چور ڪرڻ، راحت بخشڻ.

(د) وياڪرڻ موجب ٻالهاڻن جا لفظ سڃاڻو :-

۾، ننڍڙي، پر، سندس، ترشنا.

پورڪ اڀياس

(۱) ٽڪر تي عملي ڪم

ڪاٺ کان وڌيڪ ٻالهاڻن ۾ ..... خدا سندن ڀر ۾ هجي.

(i) جوڙا ملايو :

طوطلي زبان	راماڻن
لولي	مهاڀارت
منٿرا	ٻار
دروپدي	ماءُ

(ii) چوڪنڊا پورا ڪريو :

(الف) مان جي (ب) ڪڙي ۽ بدمزاج

(ث) پريس ڀري (د) به ڌاري

(iii) ليڪ ڏنل لفظن بدران گول مان مناسب لفظ ٻولي جملو وري لکو :

(۱) زبان ماڻهوءَ جي خاندانيءَ جو پٽمانو آهي.

(۲) انسان زبان کي وس ۾ ڪري سگهي ٿو.

(۳) زبان جهڙي زوراور بي ڪا شيءِ نه آهي.

(۴) زبان عرش تان لاهي فرش تي ڦٽو ڪندي آهي.

ظابطو

آسمان، گفتگو

پرمان، ايڪو، طاقتور

لڙائي

(iv) اُهي ستون ٻولهي لڪو جيڪي هن ڏنل ٻن لفظن وچ ۾ لاڳاپو ٻڌائيندڙ هجن :-

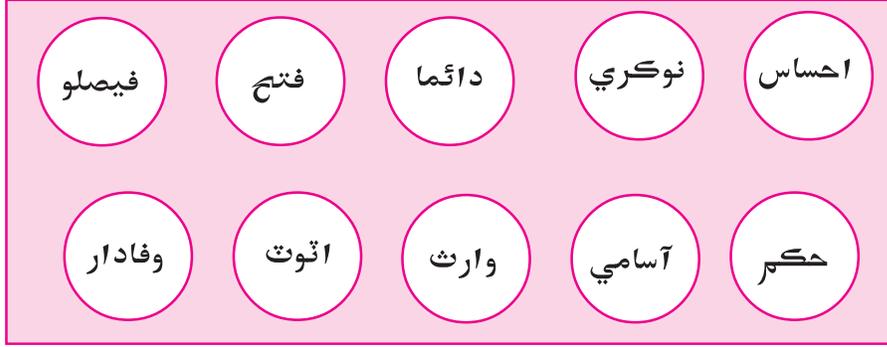
(الف) زبان - ڪامياب (ب) زبان - خاندان

(پ) زبان - عرش (پ) زبان - ويچار

۲. 'تعليم جي ضرورت' ان وشيه تي پنهنجا ويچار لکو.

ڀاڻ ڪريان - ڀاڻ سڪان

۱. چوڪنڊي مان مناسب لفظ ٻولهيو :-

۱. راجا فرمان ڪڍيو ته هاڻي ڪڙمين مٿان ڀل نه مڙهي ويندي.

۲. ڀارت جي سپاهين ۾ هميشه ڪٺ جو جذبو هوندو آهي.

۳. مونڪان پوءِ ڪير سنڀاليندو؟ منهنجا ڏندا، ڪاروبار ڪير ڏسندو؟

۴. مئنيجر جي جڳهه خالي هئي ڪيترن ئي عرضدان فارم ڀريا.

۵. ٻارن کي ماءُ پيءُ سان سچو ٿي رهڻ گهرجي.

۲. 'يڪ تندرستي هزار نعمت' اڀتار لکو :-

6. پسيني جي ڪمائي

ايسر سنگهه ببيدي (1927) پاڻو ايسر سنگهه ببيدي، اجمير راجستان جو نواسي هڪ مقبول وڪتا، مضمون نگار ۽ فريڊم فائينر آهي.

سنڌ ۾ ڪينٽريون ٿي چونڙيون ڇپائي سڃاڻي آندا آهن. 'گلڪاري' رسالو به ڪجهه وقت هلايائين. هن وقت اجمير جي بالڪن جي ٻاريءَ جو روح روان آهي. هن ڪهاڻيءَ ۾ ليکڪ سڄي محنت جي اهميت سمجھائي آهي.

هڪ شاهوڪار ڪي اڪيچار ڏن هو. واپار مان سٺي ڪمائي هئس. نوڪر ڇاڪر شيوا لاءِ هر دم حاضر هئا. ستر سفر لاءِ موٽر ڪار به هئس. مطلب ته ڪابه ڪمي ڪانه هئس. ليڪن تڏهن به سندس اندر ۾ غم هو. دڪي هو جو ڪيس اولاد جو سڪ نصيب ڪونه هو. ڪيس ڏينهن رات فڪر رهندو هو ته خاندان جو نالو روشن ڪرڻ وارو ڪونه آهي، پوءِ هيءَ هينري مليڪت ڪهڙي ڪم جي!

اولاد لاءِ هن ڪينٽرائي ٽيرٽ پيٽيا- مندرن ۾ سکائون ڪيون. مسجدن ۾ دعائون پڙهيون. پيرن - فقيرن وٽ ويو. ساڌو سنن مهاتمان جي آشيرواد ورتائين، ديوتائن - ديوين اڳيان باسون باسيون. آخر ڀرمانا جي مٿس مهر ٿي. خاندان جو چراغ چمڪيو؛ ڏيئرو روشن ٿيو. ڪيس هڪ سهڻو سٺو پٽ ڄائو - پوءِ ته واڏايون وريون خوشيون ڪيون ويون. مٺايون ورهائون ويون. نوڪرن ڇاڪرن کي انعام ڏنا ويا. غريبن ۾ اناج ڪپڙو ورهائيو ويو. مٿن مائتن کي دعوت ڏني ويئي. شادمانا ڪيا ويا بئنڊون باجا وڄايا ويا، آتشبازي ڪئي ويئي. ڏياريءَ وانگر گهر جي مٿان بجلين جي جهرمر سان روشني ڪري چمڪايو ويو. ساڌن سنن مهاتمان جي شيوا ڪئي ويئي.

ڇوڪرو اڄ ننڍو سڀاڻي وڏو ٿي رهيو هو. ڪيس اسڪول ۾ وهاريو ويو. سٺي تعليم وٺي رهيو هو. ليڪن ..... ليڪن ڇوڪري کي ماءُ جو وڌيڪ سڪ نصيب نه ٿي سگهيو. سندس ماءُ اڇانڪ پرلوڪ پڌار جي ويئي. هاڻي شاهوڪار مٿان سمورو ٻوجھ اچي پيو. پٽ جي سڪ آرام لاءِ هن ٻي شادي ڪونه ڪئي. هو خود سڪيلڊي پٽ جي پوري پوري سنڀال لهڻ لڳو. پٽ جي سڪ آرام جو پورو پورو ڌيان رکڻ لڳو. ايتري قدر جو پٽ جي موھ ۾ جڪڙجي هو پٽ جا سڀ انگل به سهڻ لڳو. پٽ جون سڀ اڇائون سڀ خواهشون پوريون ڪرڻ لڳو. جيئن بالڪن کي ماءُ جي ياد نه ستائي. ان طرح گهڻي لاڏ ڪوڏ سان پلچندڙ ٻار گهڻي خرچ تي هرنڌو ويو. هرڪا شئ طلبڻ لڳو. سندس دل پوري ٿيندي رهي. نتيجو اهو نڪتو جو ننڍپڻ جي عادت انوسار هو وڏي هوندي وڏين برين عادت جو شڪار ٿي ويو. غلط عادت ۾ پيسو برباد ڪرڻ لڳو.

هاڻي شاهوڪار کي فڪر لڳو. پڇنائڻ لڳو. پٽ کي سمجھائڻ جي ڪوشش ڪيائين. ڪينٽرائي حيله هلايائين هن کي محسوس ڪرائڻ لڳو. ليڪن پٽ تي ڪوبه اثر ڪونه ٿيو.

هاڻي شاهوڪار کي وڏي عمر ۾ ٻڙڻي ٿي پيئي ته سڪي سڪي اولاد ورتي. نازنخري سان پالي وڏو ڪير. خاندان جو نالو روشن ڪرڻ جي اميد ته ڪافر ٿي ويئي ٿي ڏسجي - ڏنڌي واپار جو به برو حال ٿي رهيو هو. ٻڌايو به اچي چڪو هو. شاهوڪار کي ان جو سور ۽ ٻڙڻيون ستائي رهيون هيون.

ليڪن سندن وس نه هليو. گهڻي سوچ ۽ فڪر سبب شاهوڪار بيمار گذارڻ لڳو. ڏينهن ڏينهن ويو. پوئتي پوندو هو وڌيڪ وقت حيات رهڻ جو آسرو لاهي وينو.

سوچيندي ويچاريندي ڪيس هڪ خيال آيو. اميد جو آخري ترورو نظر آيو. هن پٽ کي پاڻ وٽ گهرايو

۽ پيار مان سمجھائيندي کيس چيو ته هاڻي مان هلڻ وارو آهيان. حياتي جو سفر پورو ٿيڻ وارو آهي. هيءَ ڏن سان پريل ٽجوڙي ۽ سمورو مال ملڪيت تنهنجي حوالي ڪري ٿو وڃان. ليڪن صرف هڪ شرط تي هن ٽجوڙي جو ڏن تيسنائين خرچ ڪرڻ جو توکي اڌڪار نه آهي جيسين تون منهنجي جيئري پنهنجي مڪنت جي خون پسيني جي هڪ ڏينهن جي ڪمائي ان ڏن ۾ نه ملائي آهي. اهڙو وڃڻ ڏي. بي حالت ۾ سموري مال ملڪيت مان ڪنهن مندر ۾ دان ڪري ڇڏيندس. اهو ٻڌي چوڪري مٿان چڻ پهاڙ ڪري پيو. واٽڙو ٿي ويو. ايتري ۾ ئي سندس منهن تي خوشيءَ جي چمڪ موٽي آئي هن سوچيو ته جي صرف هڪ ڏينهن جي مڪنت جي ڪمائي ته ملائي آهي نڪ آهي. ڪٿي هڪ ڏينهن نوڪري ڪري وٺندس. سو وڏي خوشيءَ سان پيءُ کي خاطري ڏيندي اهڙو وڃڻ ڏنائين.

بئي ڏينهن شاهوڪار جو پُٽ شهر ۾ چڪر کائيندو رهيو. ليڪن ڪير به کيس پاڻ وٽ نوڪري نه پيو ڏئي. هن جا ٺٺا ٺٺا ڏسي هرڪو پيو سمجهي ته هيءُ نوڪري ڇا ڪندو، ڪهڙا اڪ ڪارا ڪندو. هيڏانهن هوڏانهن گهڙي پٽڪيو. ليڪن کيس ڪٿي به نوڪري نه ملي سگهي جو هڪ ڏينهن ڪمائي سگهي. نيٺ لڄ لاهي مزوري ڪرڻ لاءِ به تيار ٿي ويو پر ههڙي شاهوڪار جي پٽ کان مزوري ڪير ڪرائي. کيس ڪٿي به ڪم ٿي نه پيو ملي جو ڪمائي پيءُ کي ڏنل وڃڻ پورو ڪري سگهي. پٽڪندي پٽڪندي ڇڻا ڏينهن گذري ويا. بي وس لچار ٿي پيو. نيٺ هڪ هنڌ ڪو مڪان ٺهي رهيو هو. نيڪيدار صاحب وٽ ويو. اول ته نيڪيدار هن جي پوڻاڪ ڊريس ڏسي وشواس ٿي ڪونه ڪيو ته هيءُ ڪو مزوري ڪري سگهندو. نيٺ گهڙي ستائڻ تي، منتون ميڙون ڪرڻ تي نيڪيدار کيس مزور ڪري رکڻ قبول ڪيو. نوجوان کي ڪم ڏنو ويو ته سرن پٿرن جي تڱاري پري مٿي منزل تي پهچائيندو رهي ۽ لهڻ وقت مٿي جي پريل تڱاري مٿي تي کڻي هيٺ لهي اچي ڏيڙ ۾ ملائي.

شاهوڪار جو پٽ لچاريءَ کان اها مزوري قبول ڪندي، سڄو ڏينهن ڪم ڪندو رهيو. مزوري ڪندو رهيو. سندس پسينو وهڻ لڳو. پگهر ۾ سمورا ڪپڙا آلا ٿي ويس. پُسي پاڻي ٿي وهيس، ٿڪجي ٿڪجي چور چور ٿي پيو. تڏهن شام جو وڃي کيس مڪنت مزوري جا پئسا حاصل ٿيا. هاڻي کيس سنئون مليو. ڏنل وڃڻ جي پالنا جي خاطري ٿيس. مزوري جا پئسا هٿ ۾ سوڳا جهلي گهر موٽيو. رستي تي هلي به نه پيو سگهي. هڏ هڏ ٽنگي پيو هوس. سڄي بدن ۾ سور ٿيڻ لڳس. جيئن تيئن ڪري گهر پهتو ۽ سامهون پيءُ کي ويٺل ڏسي سندس تريءَ تي وڃي هڪ ڏينهن جي ڪمائيءَ جي رقم رکيائين.

ليڪن ..... ليڪن شاهوڪار پٽ کي چيو ته هيءَ رقم سامهون چلهه ۾ اڇلائي ڇڏ. اهو ٻڌي چوڪرو آگهه بولا ٿي ويو. چوڻ لڳو ته ”ڪمال آهي مس مس ته پور هيٺ هڪ لڳو مڪنت مزوري ڪري پئسا ڪمايا اٿم. ڪم ڪندي هٿن ۾ ڇالا پئجي ويا آهن. توهان شاباس ته ڪونه ڏني حال ڇال به ڪونه پڇيو. منهنجي هڪ ڏينهن جي ڪمائي جو اهو قدر ٿا ڪريو، جو چئو ٿا ته وڃي چلهه ۾ اڇلاءِ!“

اهو ٻڌي شاهوڪار کيس چوڻ لڳو ته ”بس! هڪ ڏينهن ڪمائي آيو آهين. هڪ ڏينهن مڪنت مزوري ڪئي ائين ته پئسي جو ايڏو غرور ٿو ڪرين. جيڪڏهن ائين آهي ته پوءِ ٻڌاءِ ته مون گهڻا ڏينهن مڪنت مزوري ڪري هينرو ڏن جوڙيو هوندو. مون ته سڄي عمر ڏينهن رات هڪ ڪري، ڪشالا ڪڍي، مڪنت ڪري هينري ملڪيت ٺاهي جوڙي، تو ڪڏهن محسوس ڪيو. ڪڏهن ڪو اندازو لڳايو جو پنهنجي خراب عادتن ۽ غلط چوڪرن جي سنگت ۾ پاڻيءَ وانگر پئسو وڃائيندو رهيو آهين ۽ هاڻي منهنجي مرڻ بعد به ته اهو ئي حشر ڪندين. اڄ توکي پنهنجي هڪ ڏينهن جي معمولي ڪمائيءَ جو ايترو ايمان، ايترو قدر ٿيڻ لڳو آهي.“

اهو ٻڌي چوڪرو سوچ ۾ پئجي ويو. سندس دماغ جا ڪپاٽ کلي ويا. هاڻي هن محسوس ڪيو ته واڪئي هينري مڪنت، ڇاڪوڙ بعد ٺاهيل مال ملڪيت ۽ ڏن کي مان گندين عادتن ۾ اڏائي ٿو ڇڏيان. مونکي حيف آهي، ڌڪار آهي بس انهن خيالن هن جي دل دماغ ۾ هلچل مچائي ڇڏي ۽ هن پڪو ارادو ڪيو ته هو بُرين عادتن کان ڪنارو ڪندو. پيءُ جي جوڙيل ملڪيت اڃاين ڪمن ۾ نه وڃائيندو. بلڪ غريبن محتاجن اٺائڻ بلي ست ڪرم ۾ خرچ ڪندو. هو پيءُ جي پيرن تي ڪري پيو. اڳتي نڪت ٿي هلڻ جو پرن ڪيائين. اڄ کيس قدر ٿيڻ لڳو. مڪنت جي ڪمائيءَ جو پسيني جي ڪمائيءَ جو!!!

آتشبازي = قٽاڪا،	غمر = چننا،	آڪيچار = تمام گهڻو،
هيلا هلائڻ = ڪوششون ڪرڻ،	جڪڙجي = قاسي،	پرلوڪ پڌارجڻ = گذاري وڃڻ،
پسينو = پگهڙ،	پهاڙ ڪرڻ = مصيبتون اچڻ،	ترورو = ڪرڻو،
غرور = گهمند،	آگهه بيوڙا ٿيڻ = غصو ڪرڻ،	هدڙ هڏ ٽٽڻ = بيحد ٽڪجي پوڻ،
حيف = ڌڪار	ڪپاٽ کڻي وڃڻ = هوش ۾ اچڻ،	ڪشالا ڪيڙ = تڪليفون سهڻ،
	خواهشون = گهرجون.	شادمانا = خوشيون،

آپياس

سوال ۱:- هيٺين سوالن جا جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو:-

۱. شاهوڪار جي اندر ۾ ڪهڙو غمر هئو؟
۲. اولاد لاءِ سينڻ ڇا ڪيو؟
۳. چوڪري کي ڪنهنجو وڌيڪ سڪهه نصيب نه ٿيو؟
۴. وڏيءَ عمر ۾ شاهوڪار کي ڳڻتي ڇو ٿي پيئي؟

سوال ۲:- هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو:-

۱. پُٽ ڄمڻ تي شاهوڪار ڪيئن خوشي ملهائي؟
۲. ملڪيت ڏيڻ لاءِ پيءُ پُٽ کي ڇا چيو؟
۳. پُٽ کي شرط پورو ڪرڻ لاءِ ڇا ڪرڻو پيو؟
۴. ”پسيني جي ڪمائي“ آکاڻيءَ مان ڪهڙي نصيحت ملي؟

سوال ۳:- ڪنهن ڪنهن کي چيو :-

۱. ”هيءَ رقم سامهون ڇلهه ۾ اچائي ڇڏي“.
۲. ”توهان شاباس نه ڪونه ڏني، حال چال ته ڪونه پڇيو“.
۳. ”مون گهڻا ڏينهن محنت مزوري ڪري، هيٽرو ٿيڻ جوڙيو هوندو“.

سوال ۴:- هيٺين اصطلاحن جي معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻيو:-

پرلوڪ پڌارجڻ، ڪشالا ڪيڙ، ڪپاٽ کڻي وڃڻ، هيلا هلائڻ

سوال ۵: (الف) صفتون ٺاهيو:-

اثر، خاندان، آرام، موھ، عادت، بيماري

(ب) ضد لکو:-

اڳيان، آشيرواد، سنو، حاضر، ننڍو، وشواس

(ب) وياڪرڻ موجب ڳالهائڻ جا لفظ سڃاڻو:-

شاهوڪار، سهڻو، سڀاڻي، اسڪول، ڪان، رکيائين.

پورڪ آڀياس

(۱) ٽڪر تي عملي ڪم

هاڻي شاهوڪار ..... شاهوڪار بيمار
گذارڻ لڳو.

(i) برتڪيت مان مناسب لفظ ڳولهي ليڪ ڏنل لفظ بدران ڪم آڻيو.

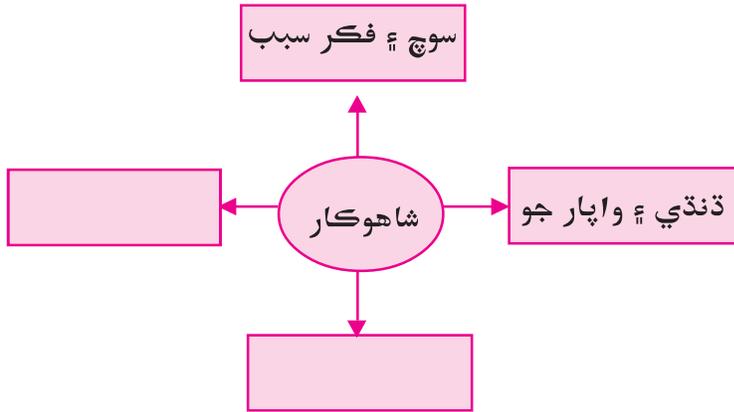
(الف) ليڪن سندس وس نه هليو.

(زور، طاقت، هٿ)

(ب) شاهوڪار کي وڏي عمر ۾ ڳڻتي ٿي ويئي.

(چنتا، اونو، آنديشو)

(ii) چوڪنڊا پورا ڪريو :

(iii) هڪ ست ۾ جواب لکو:-

(الف) شاهوڪار پٽ کي ڪيئن پاليو؟

(ب) شاهوڪار خاندان جي نالي بابت ڇا سوچڻ لڳو؟

(iv) خاندان ۾ 'دان' اهو لفظ جو ٿي حصو آهي اهو نه اڳياڙي آهي نه پڇاڙي هيڪ ڏنل لفظن کي 'دان' لفظ جو حصو يا لفظ جي اڳياڙي / پڇاڙي ۾ ورهايو.
وردان، ترٿ دان، دان پڇ، دائرو، دانوير، ميدان، نادان.

							لفظ
							لفظ جو حصو
							لفظ جي اڳياڙي / پڇاڙي

۲. 'وقت جي اهميت' ان وشيه تي مضمون لکو.

۳. 'سچ ته بينو نهچ' ان وشيه تي اُپتار لکو.

پاڻ ڪريان - پاڻ سڪان

۱. هيڪ ڪجهه لفظ ڏنل آهن. اُهي استعمال ڪري آکاڻي ٺاهيو:

برسات
راجيش، اسڪول
چٽي، ڪتاب

پاڇيون
تيرٿ آستان
شهر، واپاري

۲. ڏنل آکاڻي پوري ڪريو:-

هڪ ڏينهن دليپ ۽ ڌرمو اسڪول مان واپس موٽي رهيا هئا.....

۳. ڏنل ٽين مان آکاڻي پوري ڪري لکو:

هڪ ڪانءُ - لولي ٽڪر - لولو ڪائڻ - گدڙ جو ڪانءُ کي لولو ڪائيندي ڏسڻ - گدڙ جي دل لولو ڪائڻ تي - گدڙ جو ڪانءُ کي ٻائڻ لاءِ چوڻ - لولو ڪرڻ. گدڙ جو ڪائڻ - نصيحت.
آکاڻيءَ کي ٺهڪندڙ سڙو ڏيو.

۴. خط لکو:-

۱. ميونسپل عملدار کي پاڙي ۾ آوارا ڪتن جو آزار دور ڪرڻ بابت خط لکو.

۲. پنهنجي دوست يا ساهيڙيءَ کي راندين جي چٽاڀيٽيءَ ۾ سونو ٻلو کٽڻ لاءِ واڌايون ڏيڻ لاءِ خط لکو.

7. سنٽو شهاڻي

وشنو نينارام شرما (1894 - 1973ع) هڪ اخبار نويس ۽ ڪالم نگار ٿي گذريو آهي. هو 'شري' نالي سان قلم هلائيندو هو. هن جي ليکن جا مجموعا آهن: 'پٿر تي ليڪ' ۽ 'منهنجي ڪير ٻڌي' هن ليڪ ۾ سنڌي سپوت سنٽو شهاڻي ۽ طرفان ديش لاءِ ڪيل شيوائن جو بيان ڪيل آهي.

1962ع ۾ جيڪا چين سان چڪري لڳي. تنهن ۾ اسان جي بچاءُ کاتي هڪ سبق اهو سکيو ته فوجي جوانن کي گهريل مادرن هٿيار ملڻ گهرجن. مکيه ۾ مکيه هٿيار کپندا هئا. 'آٽوميٽڪ بندوقون' ۽ اهي به لکن جي تعداد ۾ کپن. ڪروڙن جو انهن تي آهي خرچ. ڪروڙ به خرچ ڪجن. پر 'فارين ايڪسپلنڊ' سرڪار وٽ ميسر ڪانه! يورپ جا ملڪ انهن آٽوميٽڪ بندوقن پهچائڻ لاءِ تيار هئا ۽ ممڪن هو ته انهيءَ لاءِ اهي 'فارين ايڪسپلنڊ' به پيدا ڪن ها! فوجي ماهر پاڻ ۾ گڏيا ۽ اها پڙتال ٿيڻ لڳي ته اهي آٽوميٽڪ يا سيمي آٽوميٽڪ بندوقون ديش ۾ نهي سگهن ٿيون يا نه! گهڻو ڪري سڀني ماهرن اها راءِ ڏيکاري ته ديش ۾ اهڙا هٿيار ايترو جلد نهي نه سگهندا. تنهن ڪري ٻاهرين ملڪن مان گهرائجن. فقط هڪ شخص، سنٽو شهاڻي، جيڪو آرڊيننس فئڪٽرين جو ڊائريڪٽر جنرل هو. تنهن چيو ته 'اهي بندوقون هندستان ۾ نهي سگهن ٿيون ۽ گهريل وقت اندر بندوقن جو تعداد پهچائي سگهيو. ائين بندوقون ٺاهڻ ۾ ڪنهن به وديشي پيسي (فارين ايڪسپلنڊ) جي گهرج ڪانه پوندي.'

سنٽو شهاڻي هينئر رات ڏينهن ڪم ۾ لڳي ويو. نه صرف پاڻ پر سندس زيردست به ڀيروني ڪرڻ لڳا. سنٽو شهاڻيءَ کي پارٽي انجنيئرن ۽ ڪاريگرن جي سرانجامي ۽ هوشياريءَ ۾ پورڻ وڌو هو. هن کي تسلي هئي ته پارٽي ڪاريگر دنيا جي ڪنهن به انجنيئر کان گهٽ نه آهن. پاڻ ڪن ڳالهين ۾ پرديسين کان سرس آهن. سنٽو شهاڻيءَ جدا جدا هنڌن تي نوان فوجي سامان جا ڪارخانا کوليا ۽ انهن ۾ رات ڏينهن ڪم ٿيڻ لڳو. پاڻ به سورهن ڪلاڪ يا مٿي ڪم ڪندو رهيو. ڏينهن جو ڪم ۾ ته رات جو هوائي جهاز ۾ چڙهي صبح جو سويل ٿي بئي ڪارخاني تي نگهباني ڪندو ۽ ڪم جي سرانجامي وٺندو هو. هن جا زيردست اهڙو نه ڪم ۾ جنبيل، جو ڪم مقرر وقت کان اڳي پورو ڪري وٺندا هئا.

'ڪو ڪم ناممڪن آهي' اها ڳالهه ته هو سکياڻي ڪين هئا، نتيجو اهو نڪتو جو ڪامياب سيمي آٽوميٽڪ بندوقون هندستان جي ڪارخانن مان لکن جي تعداد ۾ تيار ٿي نڪتيون. سي به مقرر وقت کان اڳ ۽ رقم به گهڻي گهٽ لڳي. پارٽ سرڪار سنٽو شهاڻيءَ جي ان ڪم کان متاثر ٿي کيس 'پدم پوشڻ' جو خطاب عطا ڪيو.

ڪنهن کي سڏ هئي ته پارٽ جو اهڙو اعليٰ. ديرينو ۽ ڄاڻو پارٽ جو سپوت اوچتو اجل جو شڪار ٿي ويندو! سڀ چوندا هئس ته 'سنٽو ڪجهه آرام به وٺ. سڄو وقت پيو ڪم ڪرين. جهري پوندين!' پر هن دوست نه مڃيو. سڄو وقت ڪم ۾، آرام صرف ڪري هوائي جهاز جي مسافريءَ ۾ ۽ وري ڪم. ائين مهينن جا مهينا ۽ سالن جا سال ڪيائين. آخر هڪ دفعي ڪلڪتي ۾ سڄو ڏينهن ڪم ڪري رات جو هوائي جهاز ۾ آرام ڪرڻ لاءِ دهليءَ طرف هليو پر اهو هن جو آخرين سفر هئو ۽ پوءِ هميشه لاءِ پارٽ ماما جي گود ۾ وڃي آرامي ٿيو.

ڪلڪتي ۾ جيڪو شاهي ملٽري ماتر نڪتو، تنهن ۾ سنڌين کان سواءِ ٻين جي اکين ۾ به آنسون هئا. دنيا ڏسي سگهي ته ڪيترو نه پيارو هو سنٽو شهاڻي ۽ ڪيئن نه سڀ لوڪ، سرڪار سوڌا سندس قدر ڪري رهيا هئا. ههڙو ماتمي جلوس ويجهڙائيءَ ۾ ڪلڪتي منجهه ڪين نڪتو هو ۽ ڪلڪتي جي رهواسين ۾ سنڌين جو اڳي کان وڌيڪ سمنان ٿي رهيو هو. ڪلڪتي جي گهڻو ڪري سڀني اهم اخبارن، انٽرنيوزي توڙي بنگاليءَ ۾ مکيه ليڪ خبرون ۽ فوٽا سنٽو شهاڻيءَ جا آيا. هند سرڪار ۽ بيننگل سرڪار جا عيوضي ماتر ۾ شامل هئا ۽ سندس ارٿيءَ تي قول مالهاڻون چاڙهيون ويون.

اعلي - اوچ ڪوٽيءَ جو تعداد - انداز
 جھري پوڻ - ڊهي پوڻ، ڪمزور ٿيڻ، بيمار ٿيڻ
 اجل جو شڪار ٿيڻ - مري وڃڻ
 متاثر ٿيڻ - اثر هيٺ اچڻ
 عملي جامو پهراڻڻ - عمل ۾ آڻڻ
 عطا ڪرڻ - ڏيڻ، بخشڻ

اڀياس

سوال ۱ :- هيٺين سوالن مان هر هڪ جو جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو :

- ۱) ڀارت جي ڇين سان ڪهڙي سال چڪري لڳي؟
- ۲) ڇين سان ٿيل چڪريءَ مان اسان ڪهڙو سبق پرايو؟
- ۳) سنٽو شهاڻيءَ جا ساٿي سندس پيروي ڇو ڪندا هئا؟
- ۴) سنٽو شهاڻي هر روز ڪيترا ڪلاڪ ڪم ڪندو هو؟
- ۵) سنٽو شهاڻيءَ کي آرام ڪرڻ جو موقعو ڪٿي ملندو هو؟

سوال ۲ :- هيٺين سوالن مان هر هڪ جو جواب پنجن ستن جملن ۾ ڏيو :

- ۱) سنٽو شهاڻيءَ جو آٽوميٽڪ بندوق ٺاهڻ بابت ڪهڙو ويچار هو؟
- ۲) ڀارت سرڪار سنٽو شهاڻيءَ کي ڪهڙو خطاب ڏنو ۽ ڇو؟
- ۳) سنٽو شهاڻيءَ جي ماتمي جلوس جو ورنن ڪيو؟

سوال ۳ :- (الف) هيٺين لفظن مان صفتون ٺاهيو :

ڪم، هوا، رات، اڃ

(ب) هيٺين لفظن جا ضد لکو :

خرچ، ممڪن، اعليٰ، ڪامياب

(پ) هيٺين جا ساڻئي معنيٰ وارا لفظ لکو :

تعداد، وشواس، خطاب، آنسو.

(پ) وياڪرڻ موجب ڳالهائڻ وارا لفظ لکو :

هوندو هو، حيران، هاڻي، تنهنجو، کي

(د) هيٺين اصطلاحن جي معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻيو:

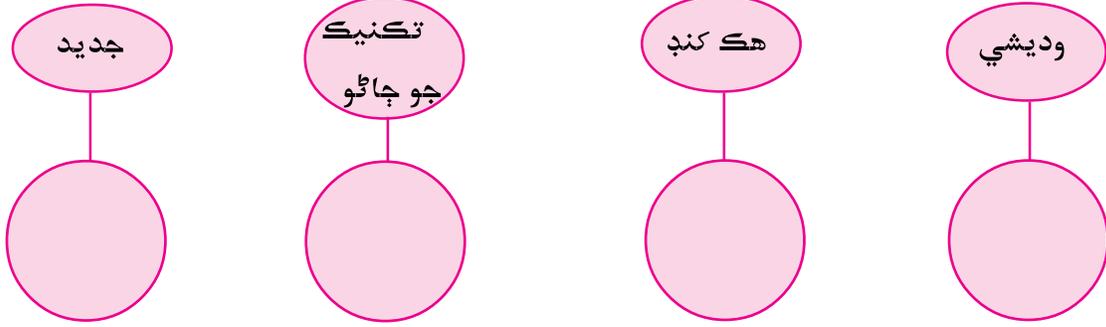
اجل جو شڪار ٿيڻ، متاثر ٿيڻ، عطا ڪرڻ، جھري پوڻ، عملي جامو پهراڻڻ

سوال ۴ :- ”جتي چاهه اتي راهه“ اُپتار لکو.

(۱) ٽڪر تي عملي ڪم

1962ع ۾ جيڪا چين سان ..... پورو ڪري وٺندا هئا.

(i) ٽڪر مان، هيٺ ڏنل لفظن سان ٺهڪندڙ، انگريزي لفظ ٻولهي لکو:

(ii) هڪ ست ۾ جواب ڏيو :

- (۱) سنٽو شهاڻيءَ جو ڪنهن ۾ پورٽ و شواس هو؟
- (۲) چين سان لڙائيءَ ۾ بچاءُ کاتي ڪهڙو سبق سکيو؟
- (۳) آرڊينس ڊائريڪٽر جنرل ڪهڙو رايو ڏنو؟
- (۴) سنٽو شهاڻي جڏا جڏا هنڌن تي ڪهڙا ڪارخانا کوليا؟

(iii) صدين جا جوڙا ملايو :

پورو	بئي درجي جو
وشواس	ناممڪن
مڪيب	آٽپورو
ممڪن	آوشواس

(iv) هڪ لفظ ۾ جواب لکو :

(۱) خرچ سان لاڳاپو رکندڙ = [ ] (۳) وڌيڪ جو ضد = [ ]

(۲) پارٽي انجنيئرڻ جو گُٺ = [ ] (۴) ”ڄاڻو“ جي معنيٰ ڏيکاريندڙ = [ ]

(2) 'Google' تي 'thesindhuworld.com' تي وڃي شهيد پريم رامچنداڻي

بابت وڌيڪ ڄاڻ حاصل ڪيو.

(۳) 'سٽنڪ جي آٽر ڪتا' لکو.

(۴) سٽنڪ ۽ عام انسان وچ ۾ گفتگو لکو.

8. مائڪرو ڪهاڻيون

- (۱) اڄ هوءَ ڏاڍي خوش هئي،
 ڇو ته اڄ کان اسڪول شروع ٿي رهيا هئا.
 هاڻي هوءَ اسڪول پڙهان اسٽيشنريءَ جو سامان
 وڪڻي پنهنجي مائٽن کي مدد ڪري سگهندي.
 (۲) هميشه هوءَ پنهنجي ڇهن سالن جي پُٽ کي
 دڙڪا ڏيندي رهندي هئي،
 ”پُٽ ڇا ٿو ڪرين، ليڪ سڏي ڪڍ، ليڪ تنهنجي آڏي آهي“
 ۽ اڄ هوءَ اسپتال ۾ ٻاڏائي رهي هئي.
 ”پُٽ تنهنجي اي. سي. جي (E.C.G) تي آڏي ڦڙي ليڪ اچي“
 (۳) اڄ چوٽرڻ ڄڻهه ماتا دي، ڄڻهه ماتا دي جا نعرا لڳي رهيا هئا
 ۽ اڄ ئي هڪ پٽ پنهنجي ماءُ کي ٻڌا آسرم ۾ ڇڏي ويو.
 (۴) اهي سندس پيءُ کي کڻي
 ويا ۽ ٽرنگو جهنڊو موٽائي ويا.
 (۵) واهه! ڇا ته شادمانا هئا، شاهوڪار جي گهر پٽ ڄائو هو،
 واڏايون، واڏايون سڀ چئي رهيا هئا. پر سرڳهه ۾ ئي
 اڻ - ڄاول پيڻرون روئي رهيون هيون.

آپياس

سوال ۱: هڪ ست ۾ جواب ڏيو :

- (۱) سرڳهه ۾ ڪير روئي رهيون هيون؟
- (۲) اسپتال ۾ ماءُ پُٽ لاءِ ڪهڙي پڙتيا ڪري رهي هئي؟
- (۳) ننڍڙي بالڪا ڇو خوش هئي؟
- (۴) هر طرف ڇا جا نعرا لڳي رهيا هئا؟

سوال ۲: هيٺ ڏنل لفظ استعمال ڪري جملا ٺاهيو.

(i) مدد (ii) آشرم (iii) جهنڊو (iv) شادمانا

پورڪ آڀياس

(i) ڏنل ڪهاڻين تي عملي ڪم

(i) جوڙا ملايو : ڏنل ستن کي آکاڻي نمبر سان ملايو :

آکاڻي 1, 2, 3, 4, 5

(1) بيتي پڙهايو.

(2) بيتي بچائو.

(3) جڻ هند

(4) وڏن جو آڌر

(5) زندگيءَ جي ليڪ شل آڏي هجي

(ii) اُهي سندس پيءُ کي ڪٿي ويا ۽ ٿرنگو جهنڊو موٽائي ويا.

ان ۾ - ستي ڪهاڻيءَ جو مطلب سمجهايو .

(iii) نسبتي لفظن جا جوڙا ملايو :

1. وقت

2. موافق

3. پوشاڪ

4. ڊاڪٽر

5. هوائي جهاز

6. گئس ڪوٺو

7. ڪتاب

8. برسات

9. ليڪو

10. عمدو

1. لباس

2. رنڌڻو

3. بادل

4. سنو

5. وڻندڙ

6. حساب

7. پائلٽ

8. گهڙيال

9. ليڪ

10. اسپتال

ستون پڙهي عملي ڪم ڪريو :-

(۱) امان جي عمر ۷۰ سال کن هئي، هوءَ سنڌ جي هڪ ڳوٺ ۾ ڄائو هئي. هوءَ ٽڪاڻي ۾ ٿرنگي پڙهندي هئي. سندس ووا هڪ ڪراچيءَ ۾ هڪ پڙهيل سان ٿيو.

هڪ لفظ ۾ جواب لکو :

۱. امان جي عمر = ...
۲. هڪ ٻولي = ...
۳. هڪ شهر = ...
۴. هڪ پرڳڻو = ...
۵. پوڄا جو آستان = ...
۶. هڪ عدد = ...
۷. هڪ رشتو = ...
۸. شاديءَ جو ساڳئي معنيٰ وارو لفظ = ...
۹. اڻ پڙهيل جو ضد = ...
۱۰. شهر جو ضد = ...

(۲) زالن واري هڪ لوڪ نرتيه کي ”جهمر“ چوندا آهن، ڪنهن به سُڀ ۽ خوشي ڏيندڙ موقعي تي زالون جهمر هڻنديون آهن. جهمر هڻندڙ عورتون گول گهيرو بڻائي بيهنديون آهن. ٻيون زالون ڍولڪ، ٿالھ ۽ تاريون وڄائينديون آهن. جهمر وجهندڙ زالون ڳائينديون ۽ نچنديون آهن. (مثال سمجھي حل ڪريو.)

- (۱) ڳائينديون - ڳائڻ : نچنديون =
- (۲) سُڀ - اشپ : خوشي =
- (۳) لوڪ نرتيه - جهمر : هاڻو ڪو نرتيه =
- (۴) جهمر - لوڪ نرتيه : ڪٽڪلي =
- (۵) عورت - عورتون : موقعو =

(۳) رات جا ٻه وڳا هئا، مون آڀياس ويٺي ڪيو. ....
ڏنل ست سان شروعات ڪري آکاڻي پوري ڪريو.

خط

تاریخ: ۲۰۱۸.۷.۱۸

سیکریٹری

وویکانند سنڌي ودياليہ سوسائٽي

ڪولهاپور.

وشيم:- بيست اسکول انعام

مانيور سیکریٹری صاحب،

توهان کي اهو ٻڌائيندي خوشي ٿي رهي آهي ته 'آسان جو اسکول' سوچڻ اڀيان 'پر تييوڻا' ۾ اول نمبر کٽيو آهي. اها توهان جي ڪوشش هئي. توهان جوڻ جي مهيني ۾ خاص ميٽنگ وٺي، ٻارن کي صفائي ۽ صحت بابت رهنمائي ڪري، انهن ۾ اٽساهه ڦوڪيو. بس پوءِ ته سڀني ٻارن جڻ اهو پنهنجو ڌرم سمجھي، سڄي اسکول ۽ پسرڌائي جي پاڻ صفائي ڪري، ايراضيءَ ۾ رهندڙ ماڻهن کي صفائيءَ جي اهميت سمجھائي.

جڏهن سرڪاري عملو آسان جي اسکول ۾ سروي ڪرڻ آيو ته اسکول جي شاندار صفائي ڏسي دنڱهه رهجي ويو.

آسان جي اسکول کي بيست اسکول لاءِ ٽرافي ۽ سرٽيفڪيٽ جي انعام سان نوازيو ويو.

شيو ۾

هيڊماسٽر،

وویکانند سنڌي ودياليہ،

ڪولهاپور.

مشغولي: (۱) اسکول جي هيڊماسٽر ڏانهن بيماريءَ سبب موڪل وٺڻ بابت خط لکو.

(۲) ميونسپل عملدار ڏانهن وارد ۾ جمع ٿيل ڪچرو هٽائڻ بابت خط لکو.

(۳) پنهنجي ماءُ وٽان مليل جنرل ڏينهن جي سوکڙي لاءِ کيس شڪر ادا ٿي ڪندي خط لکو.

(۴) پنهنجي دوست / ساهيڙي کي گهمي آيل هنڌ بابت ذڪر ڪندي خط لکو.

1. گيت

ڊاڪٽر موتي پرڪاش (1931-2016ع) هڪ شاعر، ليکڪ، نقاد، ناٽڪار طور هند، سنڌ ۾ هاڪارو آهي. هن قومي تراني ۾ شاعر سنڌيت جي خوبين جو ذڪر ڪيو آهي.

آنڌيءَ ۾ جوت جڳائڻ وارا سنڌي،

مٽيءَ کي سون بڻائڻ وارا سنڌي.

شاهه سچل ساميءَ جي ورثي وارا، نس نس ۾ جن جي وهي ٿي سنڌو ڌارا،

جهر ۽ جهنگل ۾ جهانگيٽڙا، ٿي رهن ملير ۾ ماروٽڙا

برپت کي باغ بڻائڻ وارا سنڌي.

آنڌيءَ ۾ جوت.....

پرير پاو ايڪي سان رهندا جڳ ۾، محنت جو پاو پيريل آجن جي رڳ رڳ ۾

سپني سان پرير وڌائيندا، ڪجهه ڏيندا ڪجهه پائيندا،

سنسار ۾ پرير وڌائڻ وارا سنڌي.

آنڌيءَ ۾ جوت.....

بينگال ۾ رهندا ۽ سڪندا بينگالي، ڪيرل ۾ رهندا ۽ سڪندا مليالي،

گجرات ۾ سڪندا گجراتي، ته به امر سدا سنڌي جاني،

سنڌيءَ سان نينهن نباهڻ وارا سنڌي.

آنڌيءَ ۾ جوت.....

موهن جي دڙي جا دڄي اوچا رهندا، طوفان زلزا، سور ۽ سختيون سهندا،

هيمون ۽ جبان قاسي کائيندا ته به مڙ کي مڙ کي بڻائيندا،

هي ڪڏندي ڪنڌ ڪپائڻ وارا سنڌي.

آنڌيءَ ۾ جوت جڳائڻ وارا سنڌي،

مٽيءَ کي سون بڻائڻ وارا سنڌي.

نوان لفظ :

جهانگيٽڙا = جهنگل ۾ رهندڙا   برپت = بيابان، ريگستان   نينهن نباهڻ = ناتو نباهڻ

سوال ۱ - هيٺين سوالن جا جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو :-

۱. سنڌين کي ورثي ۾ ڇا مليل آهي؟
۲. محنت ڪنهن جي رڳن ۾ ڀريل آهي؟
۳. گيت ۾ ڪهڙي ڪرانتڪاريءَ جو نالو آيو آهي؟

سوال ۲ - هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو :

۱. ڀارت جي الڳ الڳ راجين ۾ سنڌي ڪيئن گڏجي مسجي رهن ٿا؟
۲. سنڌي پريم ڀاو ڪيئن وڌائڻ ٿا؟

سوال ۳ - هيٺيان چوڪنڊا ڀريو :

سوال ۴ - هيٺيان جوڙا ملايو :

(۱) وڌائڻ وارا سنڌي (۲) ڪجهه ڏيندا (۳) جن جي رڳهه رڳهه ۾ (۴) رهندا جڳهه ۾	(۱) پريم ڀاو ايڪي سان (۲) محنت جو ڀاو ڀريل آ (۳) ڪجهه ڏيندا (۴) سنسار ۾ پريم

ڀورڪ آپياس

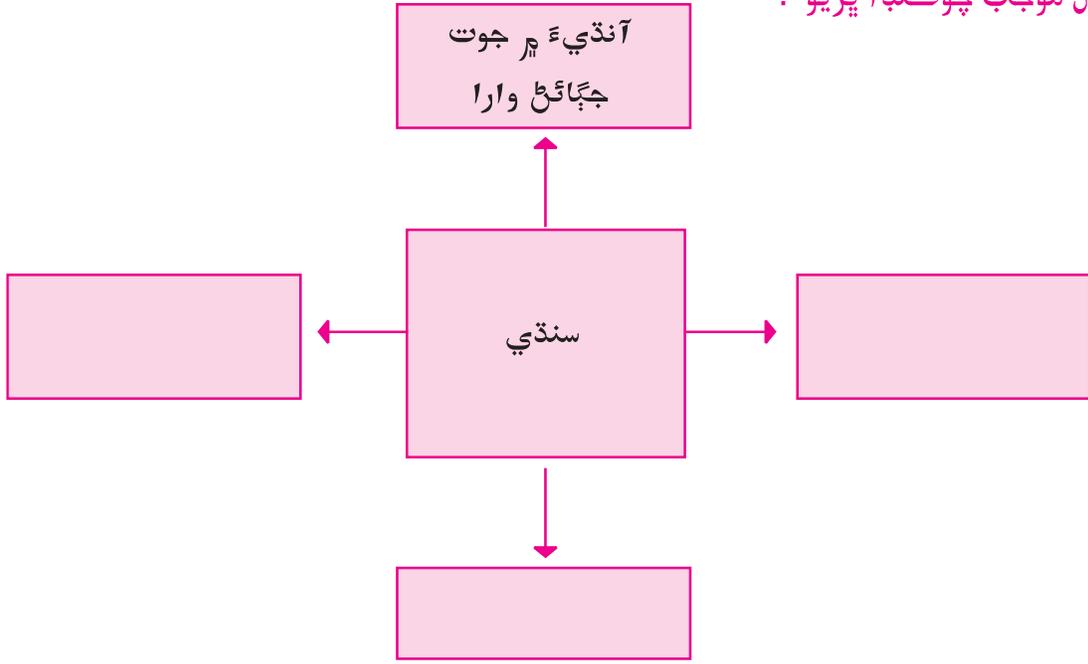
(۱) شعر بند تي عملي ڪم

شاهه سچل ..... نينهن نباھڻ وارا سنڌي

- (i) ”جهر“ ۽ ”جهنگل“ لفظ ساڳئي آکر ”ج“ سان شروع ٿيندڙ آهن.
- اهڙي نموني ساڳئي آکر سان شروع ٿيندڙ لفظ پورا ڪريو :-

- ..... ← برپت
- ..... ← جوت
- ..... ← نينهن

(ii) مثال موجب چوڪنڊا ڀريو :

(۲) هڪ ست ۾ جواب لکو :

- (۱) چار مشهور سنڌي شاعر لکو.
- (۲) ڪي به چار ٻوليون لکو.
- (۳) ديش جي آزاديءَ جي تحرڪ ۾ بهرو وٺندڙ سنڌي ويرن جا نالا لکو.
- (۴) ڪن چئن ڪامياب سنڌي شخصيتن جا نالا لکو.

(۳) 'مونکي وٺندڙ آڳوڻا' ان وشبه تي مضمون لکو.

سنڌي پهاڪا ۽ چوڻيون ۽ ٻي سنڌيءَ لاءِ ڄاڻ. Sindhi Sangat.com

ڀاڻ ڪريان - ڀاڻ سڪان

گفتگو لکو:

۱. گراهڪ ۽ ڀاڃيءَ وارو
۲. به دوست / ساهيڙيون (صفائيءَ بابت)
۳. ماءُ ۽ پٽ (سنن گڻن بابت)
۴. ڊاڪٽر ۽ مريض
۵. ڪتاب ۽ پين
۶. وڻ ۽ مسافر

2. غزل

ايمر. ڪمل (1925-2012) جناب مولچند بندراڻي ڪمل جو نالو سنڌي غزل جي اُستاد شاعرن ۾ شماريو وڃي ٿو. 'جھريل جيءَ'، 'بُرنڌڙ برف جا نقش'، 'روشن راهون' ڏنڌا ماڳ ۽ 'باهه جا وارث' هن جا لکيل ڪتاب آهن. هن غزل ۾ شاعر جيون گذر ڪرڻ لاءِ ڪجهه خاص ڳالهيون ٻُڌايون آهن.

دل جي ڪشتي لڳندي پار،
صبرُ به ڪر ڪڇ ڌيرج ڌار.

ڌانوَ ڏسي پوءِ اُمرت اوت
جتي ڪٿي هيءُ ائين نه هار.

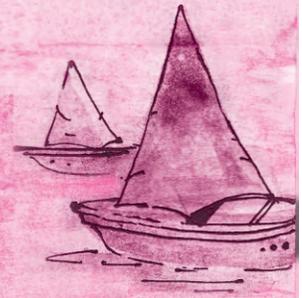
رُوپ رنگه رس ۽ سرهاڻ،
پاڳ سان ملن هي سڀ چار.

جهانُ سارو آ باهه باهه،
تون ڪنهن هڪ جو ته جيءُ نار.

پلي وڌي پنهنجو آسمان
مگر ڪڏهن هيڪ پي نه هار.

پنهنجي چولي - چٽيءَ جي لاءِ،
ڪنهن ٻئي جو پهراڻ نه ڪار.

ڪاش مڃان هان هن جي ڳالهه
وقت چيو : پيو چهرو ڌار.

سرهاڻ - سڳنڌ، خوشبوءِ.

ڌيرج ٽرڻ - صبر ڪرڻ

ڪشتي - ٻيڙي جيءَ فارڻ - خوش ڪرڻ

اڀياس

سوال ۱ - هيٺين سوالن جا جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو :-

۱. دل جي ڪشتي پار لڳڻ لاءِ ڇا ڪرڻ گهرجي؟

۲. غزل ۾ وقت ڇا چيو آهي؟

۳. شاعر موجب ڀاڳ سان ڇا ملي ٿو؟

سوال ۲ - هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو :

۱. اڄ جي جهان جي حالت ڏسي شاعر ڪهڙي صلاح ڏني آهي؟

۲. ”ٻئي جو پهراڻ نه کار“ ست ۾ شاعر ڪهڙي سمجهاڻي ڏني آهي؟

سوال ۳ - جوڙا ملايو :

پنهنجو آسمان

آباه باهه

ڪڇ ڌيرج ڌار

پهراڻ نه کار

۱. جهان سارو

۲. ڀلي وساءِ

۳. ڪنهن ٻئي جو

۴. صبر به ڪر

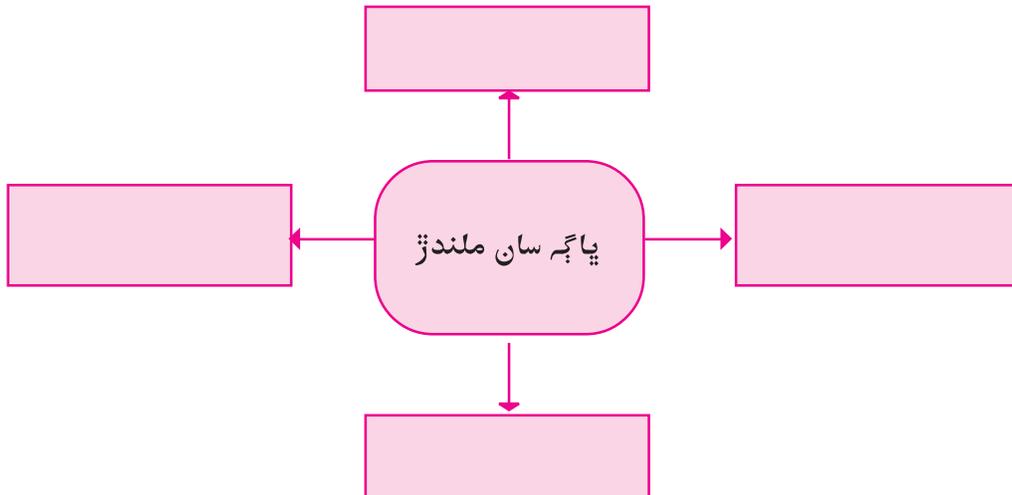
سوال ۴ - بيت مان هر آوازي لفظن جا جوڙا لکو :

پورڪ اڀياس

(۱) شعر بند تي عملي ڪر :

ٿانو ڏسي ..... هيٺ ڀي نهار

(i) چوڪنڊي ۾ مناسب لفظ لکو :

(ii) سٽن ۾ هيٺ ڏنل لفظن بدران ڪم آندل لفظ ٻولهي لکو :

جِبَہ	تَڪِ	اُپ	سُرھان

(iii) 'مگر تون ڪڏهن هيٺ ڀي نهار' ست جي سمجھاڻي لکو :

(iv) هيٺ ڏنل چوڪنڊي مان مناسب لفظ ٻولهي هر آوازي لفظ پورا ڪريو :

ڊاهه، ڪس، جنگه، وساءِ،
مگر، لاهه، وس، مار، تنهه
ڪار، ڏس، سنهه، ناهه،
وار

(الف) رس ← ،

(ب) نار ← ،

(پ) رنجه ← ،

(پ) باهه ← ،

(2) 'ڏکي مٿان پر ڪنهن جي هٿان' ان وشيه تي اڀتار لکو.

(3) ڏنل غزل جون ڪهڙيون سٽون توهان کي وڻيون؟ ڇو؟

(4) سڃاڻو ۽ ڄاڻ لکو :

3. شاه جا بيت

شاه عبداللطيف (1752-1689ع) سنڌيءَ جو عظيم شاعر ۽ دنيا جي چونڊ شاعرن، شيڪسپيئر، هومر، ملٽن ۽ ڪاليداس جو مٿ مڃيو وڃي ٿو. هو سنڌ - هند ۾ 'پٺاڻي گھوٽ' جي نالي سان مشهور آهي. شاه جي ڪلام جو سمورو خزانو 'شاه جو رسالو' ۾ ڏنل آهي.

نمي ڪمي نهار تون، ڏمر وڏو ڏڪ
منجهان صبر سڪ جي سنواري! سمجهين
ڪم! ڪمنڊن ڪٿيو، هاراڻو هوڏن
چڪيو ناچونڊن، هو جو ساءُ صبر جو
چنڊ! تنهنجي ذات، پاڙيان نه پرين سمن
تون اچو ۾ رات، سچڻ نٽ سوجھرا
انڱ چونڊن ۾ رچو، چونڊن چيو وسار،
انئي پهر ادب سين، پر اهائي پار
پايو منهن مونن ۾، غربت ساڻ گذار
مفتي منجهه وهار، ته 'قاضي' ڪانيارو نه ٿئين.

نوان لفظ :

ڏمر = غصو،	ڪم = صبر، ڏيرج	هوڏ = هنڌ
سءُ = سواد، ڏانڱو	پاڙيان = پيٽ ڪريان	پرين = سچڻ
غربت = غريبي	مفتي = جج	مونن = گوڏن
اچو = روشن	ڪانيارو = محتاج	نٽ = سدائين
سوجھرا = روشني		

آپياس

سوال ۱ - هيٺين سوالن جا جواب هڪ پن جملن ۾ لکو :-

۱. هن دنيا ۾ ڪنهن ڪٿيو آهي؟
۲. شاه صاحب چنڊ لاءِ ڇا ٿو چوي؟
۳. 'قاضي' اڳيان ڪنهن کي ڪانيارو نه ٿيڻو پوي ٿو؟

سوال ۲ - هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو :

۱. 'نمي ڪمي نهار تون' ستن ۾ شاهه صاحب ڇا سمجهايو آهي؟

سوال ۳ - (الف) خال ڀريو :

۱. نمي ڪمي نهار تون، ڏمر وڏو .....

۲. انئي پهر ..... سين پر اهائي پار.

۳. مفتي منجهه وهار ته ..... ڪانيارو نه ٿئين.

(ب) جوڙا ملايو

هارايو هوڏن	۱. چند! تنهنجي ذات
هو جو ساءِ صبر جو	۲. ڪم! ڪمندن ڪٿيو.
پاڙيان نه پرين سين	۳. چڪيو نا چوندن

پورڪ آڀياس

(۱) شعر بند تي عملي ڪم :

اُن چوندن ۾ چوڻ ..... ته قاضي ڪانيارو نه ٿئين.

(i) هڪ لفظ ۾ جواب ڏيو :

(۱۴) وقت سان لاڳاپو رکندڙ

(۳) فيصلو ڪندڙ

(۲) 'نه' لاءِ

(۱) هڪ عدد

(ii) "چوندن چيو وسار" ست جي سمجهاڻي لکو :

(iii) جوڙا ملايو :

(۱) 24 ڪلاڪ	(۱) پر اهائي پار
(۲) لاچار نه ٿئي	(۲) غربت ساڻ گذار
(۳) اهو ئي سچو رستو	(۳) ڪانيارو نه ٿئي
(۴) نهٺائيءَ سان زندگي گذار	(۴) اُن ئي پهر

(۲) 'قدرت' ان وشيه تي مضمون لکو.

(۳) وڌيڪ ڄاڻ : انٽرنيٽ جي <https://en.m.wikipedia.org,ShalAbdullatif>.

تي وڃي شاهه صاحب بابت ڄاڻ حاصل ڪريو.

4. ڪنول جو گل

هرې دلڪير (1916-2005ع) هند سنڌ ۾ هاڪارو انجنيئر ۽ شاعر هو. هن نظر ۾ شاعر ڪنول جي گل جو مثال ڏيئي سنسار ۾ سٺي زندگي گهارڻ جو سنديش ڏنو آهي.

پيارا پيارا قول منوهر! تو ڇا مڙج مچائي،
 ساڻ ڪٿي سنسار ۾ ائين سندرنا سرهائي.
 سينل هير گهلي پرياتي، توکي چمڻ لئه آئي،
 واسي تنهنڪي واس سان پنهنجي، تو مدھوش بڻائي.
 نيرو نيرو، گنگن پي نيرو، وچ ۾ صاف سفيدي
 سونيءَ دنيا ۾ تو رنگبرنگي راس رچائي.
 وايو هت پنهنجي سان تنهنجو آند جهوڻو جهولي
 جهولي جهولي هردي ۾ تو چنچل لهر لڳائي.
 جل ۾ ڄاڻين، جل ۾ آهين، جل ۾ ته به تون ناهين،
 جڳ وارن کي جڳ ۾ جالڻ جي تو راهه بنائي.
 مڪڙيءَ ۾ معصوميت مڙڪي، هردي ۾ ڪوملنا،
 ديون ۽ ديويون تي جڳ پيئا انمول چڙهائي.
 بند - ڪنول ۾ لويي پونجرو سنجھا ويلي ڦاڻو،
 چڻ مايا جڳ جي جيون لئه ترشنا چار وچائي.
 سندرنا، چنچلنا، ڪوملنا ۽ پوترنا واري،
 ساڻين ۽ هي سوغات سرشتيءَ لئه سڪ ساڻ بڻائي.

مدھوش = نشيلي	گھلي = قھلي	سرھائي = خوشي
جالڻ = گھارڻ	وايو = هوا	نيرُ = پاڻي
ترشنا = چاهنا	سنجھا = شام	انمول = قيمتي
	سرشتي = سنسار.	سوڳات = سوکڙي

آپياس

سوال ۱ - هيٺين سوالن جا جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو :-

۱. سنسار ۾ سندرتا سرھائي کير کڻي آيو؟
۲. کنول جي گل ھير کي کيئن مدھوش بڻايو؟
۳. ديون ۽ ديوين تي انمول پيٽا کنھن چڙھائي؟
۴. سائينءَ سنسار لاءِ ڪھڙي سوڳات بڻائي آھي؟

سوال ۲ - هيٺين سوالن جا جواب ٿوري لکو :

۱. اسان کي جڳ ۾ کيئن گھارڻ گھرجي؟
۲. لويي پونٿري جي مثال سان شاعر ڇا ٿي چوڻ چاهي؟
۳. کنول جي گل جون چار خاصيتون لکو.

سوال ۳ - ستون پوريون ڪريو :-

۱. نيرو نيرُ ..... راس رچائي.
۲. جل ۾ ڄائين ..... راھ بڻائي.
۳. بند کنول ۾ ..... ڄار وڇائي.

سوال ۴ - هر آوازي لفظ ٻولهي لکو :-

مچائي، آئي.

پورڪ آپياس

(۱) شعر - بند تي عملي ڪر :

نيرو نيرُ ..... انمول چڙھائي.

(i) 'نيرو نيرُ' ۾ نيرو صفت آھي ۽ نير اسر آھي. اھڙي نموني هيڪ ڏنل ٽڪنڊي مان

مناسب اسر ٻولهي صفت اسر جوڙا پورا ڪريو.

(ب) چنچل

(الف) رنڱبرنگي

(پ) سوني

(ب) آنمول

(ii) هڪ سٺ ۾ جواب ڏيو :

(الف) چار لفظ هندي ٻوليءَ ۾ استعمال ٿيندڙ.

(ب) ساڳئي معنيٰ ڏيکاريندڙ هڪ جوڙو

(ب) گُل جو آڱ اُسريل روپ

(ب) جهولو جهوليندڙ

(iii) سٺ سمجهايو :

'جڳه وارن کي جڳه ۾ جالڻ جي تو راھ بنائي'

(۲) 'گلاب جي گل' جي آتم ڪھاڻي لکو.

خاص ڄاڻ

(الف) اڇو ته گھر ۾ ڪنول جو گل پوکيون.

(1) پساريءَ جي دڪان تان ڪنول جا ٻج آڻي

(2) 7-8 ٻج کڻي انهن کي ٿورو گسايو.

(3) هڪ ويڪري برتن ۾ ٻج رکي ان کي پورو صاف پاڻيءَ سان پرڻيو ۽

5-6 ڏينهن ڍڪي رکيو.

(4) ڪجهه ٻجن مان سلا نڪرندا توهان کي نظر ايندا. اهڙا اُسريل ٻج کڻو.

(5) ٻه ننڍيون مٽيءَ سان ڀريل ڪونڊيون کڻو هر هڪ ۾ هڪ اُسريل ٻج، مٽي - آندر کوزيو، مٽيءَ ۾ ننڍڙي پٿريءَ جا ٽڪر وجهو.

(6) هڪ وڏي پلاسٽڪ جي ٽب ۾ اهي ٻئي ڪونڊيون رکيو. آهستي آهستي اهو ٽب سڄو پاڻيءَ سان پرڻيو. روز پاڻيءَ جي سنوت جاچيو ۽ گهٽ سنوت تي، پاڻي وجهو.

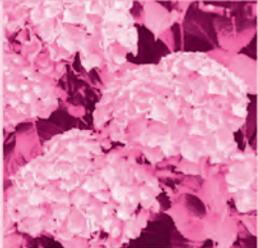
(7) ڪجهه ڏينهن کان پوءِ توهان ڏسندا ته انهن ڪونڊين ۾، ٻجن جي سلن مان گول پٽا اُسرندا نظر ايندا. آهستي، هيٺ اچي رنگه وارين پاڙن ۾ پاڻ ملايو.

(8) تمام سٺي برسات ۾ ٻوٽي جي واڌ کانپوءِ، توهان ڪنول جا گل ڏسي سگهندا. وڌيڪ ڄاڻ لاءِ

(You Tube: Essentials of Life) تي وڃو.

دنيا جا مهانگا گل (قيمت آمريڪن ڊالرن ۾)

(ب)

سٽفران ڪروڪس (Saffron Crocus) 6 ڊالر 10 گلن لاءِ.		6	لزيئنٿس (Lisianthus) 35 ڊالر هڪ جهڳٽي لاءِ		1
گولڊ آف ڪنابالو آرڪڊ (Gold of Kinabalu Orchid) تمام مهنڱو		7	للي آف د وئلي (Lily of the Valley) 143 ڊالر- هڪ جهڳٽي لاءِ		2
شينزهن نونگڪي آرڪڊ (Shenzhen Nongke Orchid) 202000 ڊالر تائين هڪ گل		8	هٽڊر نجيٽا (Hydrangea) 2 کان 4 ڊالر هڪ ٿاريءَ لاءِ		3
جولٽ روز (Juliet Rose) 16 ملين ڊالر		9	گلوريوسا للي (Gloriosa Lily) 5 ڊالر کان 10 ڊالر هڪ ٿاريءَ لاءِ.		4
ڪڊو پل گل (Kadupul Flower) تمام ملهائتو خريديءَ کان ٻاهر.		10	ٽيولپ بلب (Tulip Bulb) 9 ڊالر هڪ جهڳٽي لاءِ.		5

وڌيڪ ڄاڻ لاءِ

چنديڳڙهه ۾ 'ڏاڪر حسين روز گارڊن' آهي اهو ريشيا ۾ سڀ کان وڏو باغ آهي، جيڪو اٽڪل 30 ايڪڙ زمين تائين ڦهليل آهي. ان ۾ 50,000 گلاب جا ٻوٽا آهن. جن ۾ 1600 جدا جدا گلاب جي گل جون جاتيون آهن. ان ۾ ڪجهه دوائن وارا ٻوٽا به پوکيا ويندا آهن. اهو سنه 1967ع ۾ ٺاهيو ويو. هر سال فيبروري يا مارچ مهيني ۾ روز فيسٽيول (Rose Festival) هڪ شاندار سانسڪرتڪ ڪاربه ڪرم ملهائيو ويندو آهي.

5. ”سج“

ليڪراچ عزيز (1897-1970ع) سنڌي شاعرن ۾ معتبر درجور کي ٿو. هو سنڌي ٻوليءَ کان سواءِ عربي ۽ فارسي ٻولين جو به ماهر هو. هو شاعريءَ جو فن استاد ڪري مڃيو وڃي ٿو. هن جي رچنائن ۾ ’شاعراتي شمع‘، ’گلزار عزيز‘، ’آبشار‘ ۽ ’صراحي‘ (ڪوٽا سنڱرهم) ۽ ’ادبي آئينو‘ (مضمون سنڱرهم) هن ڪوٽا ۾ سج جي قوت سمجهايل آهي.

واه پيارا! شمس سونهارا،
چمڪن توکان چنڊ ۽ تارا.

ڏينهن جو تنهنجي آءِ حڪومت،
توکان پڇي ٿي رات جي ظلمت.

اُس ۾ تنهنجي پوک پڇي ٿي،
بڪ کان دنيا ساري بچي ٿي.

ڏينهن جي دنيا روشن توکان،
لاهيون اوندهه ساري جڳ تان.

برف پگهاري آب ڪرين ٿو،
پاڻيءَ سان جهر جهنگ ڀرين ٿو.

نوان لفظ :

حڪومت = راڄ

شمس = سج

ظلمت = قهر

آب = پاڻي

آپياس

سوال ۱ - هيٺين سوالن جا جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو :-

(۱) رات جي ظلمت ڪيئن ٿي ختم ٿئي؟

(۲) دنيا جي بڪ ڪيئن ٿي دور ٿئي؟

(۳) جڳ جي اوندهه جو وناش ڪيئن ٿئي ٿو؟

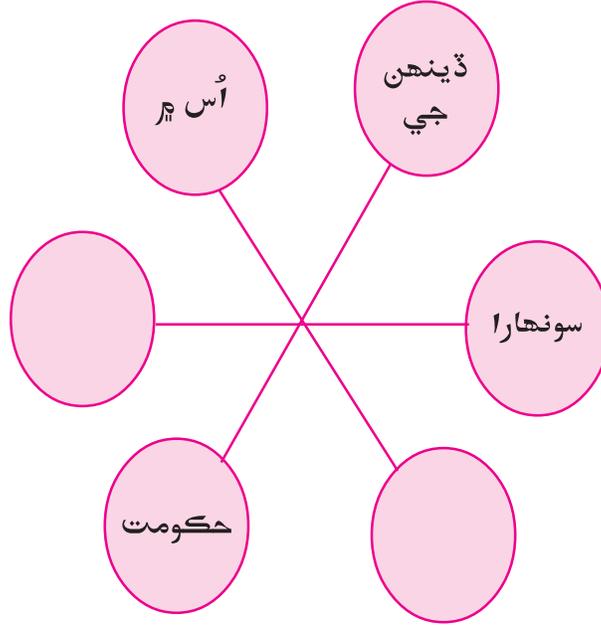
(۴) جهر جهنگ ۾ پاڻي ڪيئن ٿو ڀريجي؟

سوال ۲ - هيٺين سوالن جا جواب پنج ڇهه جملن ۾ لکو :

(۱) ليڪراچ ’عزيز‘ پنهنجي ڪوٽا ۾ ’سج‘ جي ڪهڙي اهميت آهي؟

پورڪ آڀياس

(I) ڏنل مثال موجب گول ڀريو :-

(II) بيت ۾ ڏهرايل لفظ لکو :-

..... (1)

..... (2)

..... (3)

(III) 'سج' لفظ لاءِ ٻيا لفظ لکو :-

□ — □ — □ — □

(IV) هيٺ ڏنل گفتگو پنهنجن لفظن ۾ پوري ڪريو :-

اچي : يار وڃي! ڏينهن آهي شينهن.

وڃي : پر مونڪي ته رات وڻندي آهي.

اچي : .....

وڃي : .....

(V) 'شهرن جا بدلجندڙ نظارا' ان وشيه تي مضمون لکو :-

6. ساميءَ جا سلوڪ

ڇٽنراءَ بچومل لنڊ 'ساميءَ' (1743-1850ع) شڪارپور (سنڌ) جو رهندڙ هئو. هن ڪجهه ورهيه امرتسر ۾ پڻ وڻج واپار سانگي گذاريا : پوءِ جلد ئي واپس شڪارپور اچي ٿي دروت هڪ مڙهيءَ ۾ ديرو ڄمائين. هو اتي گرميءَ ۾ چٽڪين تي پنهنجا سلوڪ لکي هڪ مٽڪي اندر رکندو هئو. جيڪي سندس پٽ گهنشامداس گڏ ڪندي هٿيڪا ڪري رکيا.

۱) ٻڌن کي ٻوڙي، ٿي سامي لهر سمندر جي،
تن کي چوي ڪينڪي، جي سنت ڇڏيا ڇوڙي،
ويٺا مٺهن موڙي، جڳت ڏون جڳديش ڏي.

۲) غيرت منجهه غرق رهن جيءَ جهان جا،
پوڄن پير فقير کي، رکي قبر فرق
عاشق ڇڙهيا اچ تي، لنو سان ٻڌ لڪ
اندر ٻاهر هڪ سامي ڏسن سپرين.

۳) سڀني منجهه ڪنگال، راجا ٿيو هڪ ديس جو،
هاڻي، گهوڙا، پالڪيون، ميڙيائين سڀ مال،
در تي بيٺا ڪيترا، سامي ڪن سوال
جاڳي ايهو حوال، پنندو وڻي پاڻهين.

نوان لفظ :

جڳت = سنسار، ڏون = کان، جڳديش = پر ماتما، غيرت = لڄ شرم، غرق = غلطان،
قير فرق = پيدپاء، ڪنگال = سڄو، لنو = وشواس، لڪ ٻڌڻ = تيار ڪرڻ، اچ = سمندڻ.

آپياس

- سوال ۱ - هيٺين سوالن جا جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو :-
۱. سمند جي لهر ڪنهن کي ٻوڙي ٿي؟
  ۲. جڳت کان جڳديش ڏانهن ڪير ٿا مڙي وڃن؟
  ۳. جهان جا جيو ڇا ۾ ٿا غرق رهن؟

۱۴. عاشق آڇ تي ڪيئن ٿا چڙهن؟

۱۵. سڀني ۾ ڪنگال ڪير ٿيو؟

سوال ۲ - هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو :

۱. سڀني مان راجا کي ڪهڙو گمان حاصل ٿيو؟

۲. سامي صاحب پرماتما کي پائڻ جي ڪهڙي راهه ڏيکاري آهي؟

سوال ۳ - خال ڀريو :-

۱. .... کي ٻوڙي ٿي سامي لهر سمندر جي.

۲. غيرت منجهه ..... رهن جيءَ جهان جا.

۳. سڀني منجهه ڪنگال، راجا ٿيو هڪ ..... جو.

سوال ۴ - بيت جي آڌار تي ستون پوريون ڪريو -

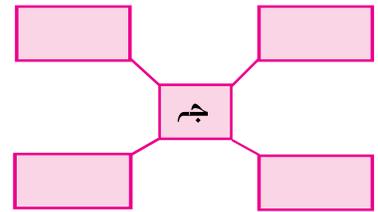
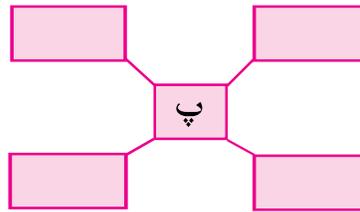
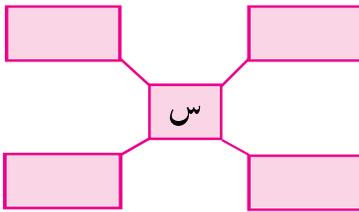
۱. تن کي چوي ..... جڳديش ڏي.

۲. پوڄن پير ..... لنو سڀان ٻڌي لڪو

۳. هاڻي گهوڙا ..... ڪن سوال.

پورڪ آڀياس

سوال (۱) بيت ۾ ڏنل هيٺين اکرن سان شروع ٿيل لفظ لکو.

سوال (۲) شعر بند ٿي مشغولي.

سڀني منجهه ..... وڻي پاڻهي.

(i) ڪنگال ۽ راجا لفظ جا ضد لکو.

(ii) بيت جي ستن ۾ آيل جانورن جا نالا لکو.

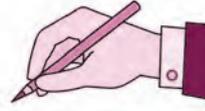
(iii) سڀني ۾ راجا جو ڪهڙو حال ٿيو؟

سوال (۳) سامي صاحب جو ٻُڌل / پڙهيل ٻيو ڪو سلوڪ لکو.

لکڻ - ھنر ڪمائڻو- لکڻ

خط لکڻ

خط لکڻ هڪ ڪلا آهي. پنهنجي من جا پاڻو / ويچار ٻين تائين پهچائڻ، تنهن سان گڏ پنهنجون ڀاونائون ۽ ويچار سٺي ٻوليءَ ۾ بيان ڪرڻ لاءِ خط هڪ عمدو لکڻ جو ساڌن آهي.

گذريل سال ۾ توهان 'خط لکڻ سکيا' آهيو. اهو خط توهين پرمپرا (خاص نموني) جي موجب لکندا آيا آهيو. پر هاڻي توهين ٽيڪنالاجيءَ جي زماني ۾ گذران ڪري رهيا آهيو. هاڻي ڪمپيوٽر، موبائيل، انٽرنيٽ، ميل انهن سڀني سان توهين واقف آهيو.

فون وڌيڪ ڪم آندو وڃي ٿو. انڪري خط لکڻ جي گهرج به ڪجهه قدر گهٽ ٿي ويئي آهي. تڏهن به پنهنجي ويجهي ماڻ، ساهيڙي / دوست کي پنهنجون ڀاونائون، اثر دار نموني ٻڌائڻ، اهو لفظن ۾ ڀاونائون ظاهر ڪرڻ جي قابليت (غير دستوري خط لکڻ وقت) آهي. پنهنجي ڳالهه ويچار (گهرجون، شڪايت، وينتي) نهڪندڙ ۽ گهٽ ۾ گهٽ لفظن ۾ لاڳاپو رکندڙ ماڻهوءَ (اڌڪاري / عملدار / سمپادڪ / هيڊماسٽر وغيره) تائين پهچائڻ (دستوري خط لکڻ وقت) به هڪ ڪلا آهي.

خط لکڻ لاءِ ٽيڪنالاجيءَ جو واپرائڻ به اڄ جي گهرج آهي. هن کانپوءِ توهان کي ميل موڪلڻ جو ٽيڪنيڪ واپرائڻو آهي. تنهن جي ڪري هن سال کان نئين ٽيڪنالاجيءَ موجب خط لکڻ لاءِ ميل موڪلڻ جو طريقو ڏيان ۾ رکڻ وارا آهيون.

هن سال اسين هيٺين خطن جا نمونا سگڻ وارا آهيون.

خط لکڻ

دستوري	غير دستوري
گهر، وينتي	ڪٽنب
آفيس ۽ ڌنڌي ۾ پيشيور خط	پنهنجي ويجهن ماڻن
	يا دوست / ساهيڙيءَ کي موڪلڻ جا خط

دستوري	غير دستوري
۱. جنهن ڏانهن خط لکڻو آهي ان ماڻهوءَ جو عهدو، پتو، (اڻڊريس لکڻ)	۱. ناتي موجب ماڻهوءَ جو عزت افزائيءَ سان خط جي شروعات ڪريو. جيئن پيارو- پياري ماننيه مانپور وغيره
۲. خط جو وشيه لکڻ	۲. جنهن ڏانهن خط لکڻو آهي ان جو خوش چاڪ بابت پڇڻ.
۳. نهڪندڙ، گهٽ ۾ گهٽ لفظن ۾ مقرر مذڪور لکڻ	۳. ڀاونائون اثر دار لفظن ۾ بيان ڪرڻ
۴. خط جي آخر ۾ ساڃي پاسي خط موڪلندڙ جو پتو اڻڊريس لکڻ ضروري آهي.	۴. ناتي / ارشتي موجب پنهنجائپ سان بيان ڪرڻ.
	۵. خط جو وشيه لکڻ جي ضرورت ڪونهي.
	۶. خط جي آخر ۾ ساڃي پاسي خط موڪليندڙ جو پتو (اڻڊريس لکڻ) ضروري آهي.

نوٽ:- خط جو جواب ملڻ لاءِ خط موڪليندڙ جي ائڊريس لکڻ ضروري آهي. لفافو ڪڍي ائڊريس لکڻ جي ضرورت ڪونهي. (اي. ميل لاءِ لفافو نه هوندو آهي.)

خط جو نمونو

تاريخ _____
ڏانهن / ڪنهن کي _____
ماننيہ / مانيور _____
_____
وشيہ: _____
صاحب، _____

مڪيه مذڪور

توهانجو / توهانجي

پتو (ائڊريس)

(خط موڪليندڙ جي ائڊريس)

آڪاڻي لکڻ

آڪاڻي ٻڌڻ يا ٻڌائڻ ٻارن جو آئندو جو وشيه آهي. شاگردن جي ڪلپنا شڪتي، نئين نموني ۽ سرچشيلنا جي پرڪ ڏيڻ وارو وشيه آهي.

توهان آڪاڻي لکڻ سڳيو آهي. آڪاڻي لکڻ جو هنر، ان جا اهميت وارا مُدا، انهن مُدن بابت پوريءَ طرح سان ويچار ڪرڻ جو اڀياس ڪيو آهي.

ڪا ٿيل ٻالھ جيڪا ٻڌائي وڃي ٿي اها آهي آڪاڻي. آڪاڻي پنهنجي ڪلپنا سان سرچشيلنا سان رچي وڃي ٿي.

آڪاڻيءَ جي شروعات آڪاڻيءَ جو آهر پاڻو آهي.

ڪٿا لکڻ ڪلپنا شڪتيءَ تي آڌار رکندڙ ڪلا آهي. آڪاڻيءَ جي ڪردارن، گهٽنا، ترڪ ڪرڻ وارن ويچارن جو وستار ڪرڻ اهو لکڻ جو هنر آهي. هن لکڻ جي هنر جو وڪاس ڪرڻ مڪيه مقصد آهي.

آڪاڻي لکڻ جي ماڌير سان آڪاڻي ۽ مان خوشي ملي اهو پڻ مقصد آهي.

سني آڪاڻي لکڻ لاءِ هيٺين ڳالهين تي ڌيان ڏيو:-

- (۱) آڪاڻي ۽ جي وشيه کي سرو (Title) ڏيو. (تاتپرچ لکڻ جي ضرورت ڪونهي).
- (۲) سري موجب آڪاڻي ۽ جي ڪلپنا هئڻ گهرجي.
- (۳) اهو ضروري نه آهي ته سرو مطلب سنو ويچار يا چوڻي هجي.
- (۴) آڪاڻي زمان ماضي ۽ ۾ لکجي. (آڪاڻي ٻڌائي وڃي ٿي انڪري زمان ماضي ۽ ۾ لکي وڃي ٿي پر شاگرد ان ۾ پنهنجي ڪلپنا ۾ رچنا موجب آزاديءَ سان (جنهن زمان ۾ چاهي پيش ڪري سگهي ٿو). مثال آڪاڻي ۽ ۾ فلش بڪ ۾ گهڻيل گهڻا ٻڌائيندي اها زمان ماضي ۽ ۾ زمان حال ۾ ٻڌائي وڃي سگهجي ٿي.
- (۵) ليک ۾ گهڻا، واقعي موجب نهڪندڙ ڪال ۾ لکڻ ضروري.
- (۶) آڪاڻي ۽ ۾ سلسلو هئڻ ضروري آهي (گهڻا موجب هڪ ڳالهه ۽ پوءِ ان سان جڙيل ڳالهه اهڙي نموني سلسلو هئڻ گهرجي).
- (۷) آڪاڻي ۽ موجب واناورڻ پندا ٿيڻ / نرماڻ ٿيڻ گهرجي.
- (۸) آڪاڻي ۽ موجب ڪردار ۽ انهن جي گفتگو نهڪندڙ پاشا ۾ هئڻ گهرجي.
- (۹) موقعي موجب، استان موجب ڪردارن جي پاشا هئڻ گهرجي.
- (۱۰) هر هڪ پسگردائيءَ جي پاشا الڳ الڳ هوندي آهي. آڪاڻي لکڻ وقت اها ڳالهه ڌيان ۾ رکجي. مثال، گهڻا، راندين جي ميدان، گهر، راڄ دربار، وغيره واري هجي ته اُنجي پاشا الڳ ۽ اُنجي شئي الڳ هجڻ گهرجي)
- (۱۱) ٻين ٻولين جا سلوڪ، سويچار، چوڻيون، اصطلاح جيترو ٿي سگهي نه لکجن جيئن سنڌي ٻوليءَ ۾ هندي / انگريزي ٻوليءَ جا مهاورا (Phrases) ڪم نه آڻجن.
- (۱۲) آڪاڻي ۽ جي شروعات ۽ آخر جو پاڻ ۾ لاڳاپو هئڻ ضروري آهي.

آڪاڻي لکڻ جا نمونا

۱. ڏنل شروعات مان آڪاڻي لکڻ.
  ۲. ڏنل سري مان آڪاڻي لکڻ.
  ۳. ڏنل لفظن مان آڪاڻي لکڻ.
  ۴. اڻپوري آڪاڻي پوري ڪرڻ.
  - (الف) ڪتا جي شروعات ڏيئي باقي پورو ڪرڻ.
  - (ب) آخري حصو ڏنل ۽ شروعات پوري ڪرڻ.
  ۵. ٽين مان آڪاڻي لکڻ.
- آڪاڻي لکڻ لاءِ مٿي ڏنل قسمن کان الڳ سرچشيل نموني ڳالهيون، سلسلو بيان لکي سگهجن ٿا. اهڙي الڳ الڳ نمونن جو آپياس ڪريو.

ٽڪر پڙهي سوال ٺاهڻ

سوال ٺاهڻ اچڻ، اها هڪ اهميت واري پاشا جي قابليت آهي. اها قابليت حاصل ڪرڻ لاءِ 'ٽڪر سمجھڻ' ان يونٽ کي اڀياسڪرم ۾ شامل ڪيو ويو آهي. توهان درجي نائين ۾ هن جو اڀياس ڪيو آهي. انجو وري اڀياس ڪريو. ڏنل ٽڪر پڙهي توهان کي سوال ٺاهڻ اچڻ گهرجن. سوال اهڙا هجن جن جا جواب هڪ جملي ۾ هجن.

سوالن لاءِ هدايتون :-

۱. تيار ڪيل سوال، سوال جي روپ ۾ معنيٰ ڀريو هئڻ گهرجي.
۲. ڪير؟ ڪٿي؟ ڪڏهن؟ ڇا؟ وغيره جي قسمن جي سوال ٺاهڻ جو اڀياس ڪريو.
۳. جن سوالن جا جواب ٽڪر ۾ هجن، اهڙا ئي سوال ڏيڻ گهرجن.
۴. سوالن جا جواب نه لکجن.
۵. سوالن جي آخر ۾ سوال جي نشاني ڏيڻ ضروري آهي.

مضمون لکڻ

لکڻ جي هنر جو وڪاس ڪرڻ جو مکيه پاڻو آهي "مضمون لکڻ" مضمون معنيٰ ڪنهن وشيه سان لاڳاپو رکندڙ پنهنجن ويچارن جو مُدن موجب ٺهڪندڙ نموني پيش ڪرڻ. لکڻ جي هنر سان گڏ مضمون لکڻ جو مکيه مقصد آهي. چڪاسيندڙ، ويچار، ڄاڻ شڪتي ۽ سرچشيلنا ۽ سُني نموني سمجھڻ، انهن سڀني لياقتن جو وڪاس ٿيڻ. مضمون لکڻ وقت، مضمون لکڻ واري جي ويچارن جو پاڇو پوندو رهي ٿو. وشيه سان لاڳاپو رکندڙ، ڄاڻيل ويچار، پنهنجون ڀاوناڻون، ڪلپناڻون ۽ سرچشيلنا، انهن جو اُتردار لفظن ۾ بيان مطلب مضمون لکڻ.

پڙهڻ، سمجھڻ، ڄاڻڻ، ويچار، ڀاوناڻون، ڪلپناڻون ۽ آزمودا انهن جو پنهنجن لفظن ۾ ظاهر ڪرڻ اهو لکڻ جي هنر جي وڪاس جي مکيه نشاني آهي.

هن سال عملي پرچي لاءِ بياني، اُتر ڪٿا، خيالي انهن مضمونن جي قسمن جو اڀياس ڪرڻ وارا آهيون:

مضمون لکڻ لاءِ هدايتون :-

۱. ڪنهن به مضمون جي شروعات وڻندڙ هئڻ گهرجي. مضمون اڳيان وڌيڪ پڙهڻ لاءِ ڇاهه ٿئي. ڏنل وشيه موجب شروعات ڪنهن خاص سُني ويچار، گهٽنا، واقعي، گذارش (وينتي)، گفتگو سان ڪجي.
۲. مضمون جي وچ واري پاڻي ۾ وشيه جو سنار ڪجي. سنار ڪرڻ وقت اصطلاح، چوڻيون، پهاڪا وغيره استعمال ڪري اُتردار نموني لکجي.
۳. مضمون جي پڇاڙي، پڙهندڙ کي وشيه موجب ويچارڌارا ڏانهن وٺي وڃڻ واري هئڻ گهرجي. وشيه سان لاڳو هجي.

واقعو لکڻ / آزمودا لکڻ - اسانجي سامهون گهٽجندڙ/ گهٽيل ڪو واقعو يا گهٽنا اسانجي ويچارن ۾ هميشه هوندي آهي.

اُن واقعي / گهٽنا جو اثر اسانجي من تي هوندو آهي. اُن بابت پنهنجا ويچار، ڀاوناڻون، آزمودا، لفظن ۾ بيان ڪرڻ اهو واقعي لکڻ يا آزمودو لکڻ ۾ اميد ڪئي وڃي ٿي. باريڪبنيءَ سان ڄاڻڻ جي شڪتي، انجو پاڻ مٿان اثر اهي واقعي / آزمودو لکڻ لاءِ تمام ضروري ڳالهيون آهن.

واقعو / آزمودو لکڻ وقت رڳو ٻاهريون بيان نه پر اُن سان گڏ واقعو ڏسڻ واري جي من ۾ ڪهڙيون ڀاوناڻون پيدا ٿيون، ڪهڙا ويچار آيا ۽ مکيه ڳالهه اها آهي ته واقعي ڏسڻ واري جي من تي ڪهڙو اثر ٿيو، انهن جو اثرائتي لفظن ۾ بيان هئڻ گهرجي.

واقعو لکڻ:-

پنهنجي اکين اڳيان گهٽنا گهٽجي رهي آهي. اها ڪلپنا ڪري گهٽنا جي پوري وستار سان ڄاڻ، ماڻهن جي پرتيڪريا ۽ گهٽنا جو پاڻ تي ٿيل اثر، انهن ٽنهي ذريعي واقعو لکڻ ۽ هرجي. (ڪيترا دفعا) عملي پرچي ۾ ڏنل گهٽنا / واقعو ڪلپنا تمکي ٿي سگهي ٿو. ان گهٽنا جي ڪلپنا ڪري، ڇنڊڇاڻ ڪري ڪلپنا سگهجي ۽ سان مضمون لکڻ گهرجي.

آزمودو لکڻ:-

آسپن ڪنهن پروگرام، ڪاريه ڪرم ۾ وياسين يا پاڻ ورتو اهو ڪلپنا ڪري ڪاريه ڪرم جي پوري وستار سان ڄاڻ جو بيان، ان جا ٻيا مُدا (مثال: پڪنڪ) هجي ته ان جي ايتهاڪ ڄاڻ، پنهنجا آزمودا، ۽ پاڻ پاونائون انهن جو بيان ڪرڻ اچڻ گهرجي. آزمودو لکڻ ۾ پنهنجي آزمودي آيل ٻالهي جو ورنن سٺي/ ڏکي / خوشي اثرائتي نموني ڪرڻ اچڻ اهميت وارو آهي.

آتم ڪٿا لکڻ:-

(۱) آتم ڪٿا مطلب ڪنهن ٻئي جي آتما آسان ۾ سمائجڻ
(۲) ٻئي جي سک- دک جو ويچار ڪرڻ، ان جي من کي سمجهڻ.
(۳) ساهواري ۽ بنا ساهواري جي پاونائون کي سمجهڻ
(۴) ان شيء جي جڳهه تي آسپن آهيون اها ڪلپنا ڪري ان شيء جي من ويچار/ پاونائون / سک- دک، لفظن ۾ بيان ڪرڻ اهو آتم ڪٿا لکڻ جي مکيه خاصيت آهي.
آتم ڪٿا لکڻ جي پاشا عدد واحد (مان ٻالهيان ٿو / ٿي) هئڻ گهرجي.
وشيءَ موجب پرسناونا (ڪا گهٽنا، واقعو / قصو) لکي مضمون جي شروعات ڪري سگهجي ٿي. پر اها پرسناونا تمام ننڍي، يا ٿوري ۾ هئڻ گهرجي.

خيالي:

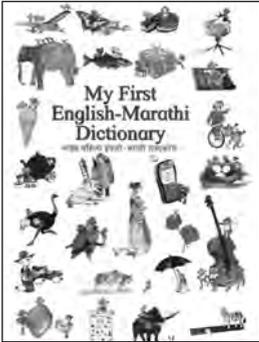
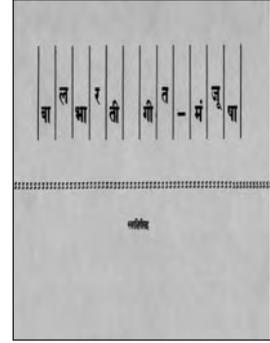
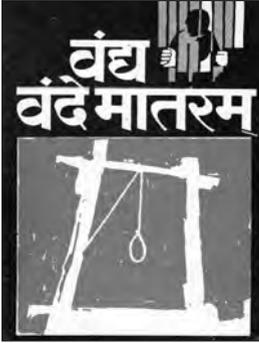
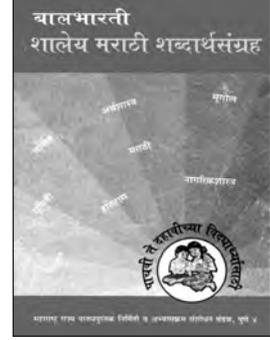
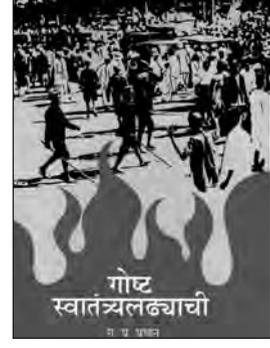
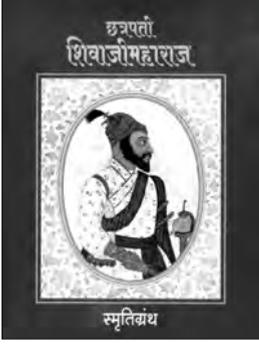
(۱) خيالي مضمون ۾ وشيءَ موجب ويچار هئڻ گهرجن.
(۲) خيال مضمون ۾ بيان / ورنن، ڪلپنا کان وڌيڪ خيال اهميت وارا هوندا آهن.
(۳) هر هڪ ويچار جا ٻه پاسا هوندا آهن.
(۴) انهن ٻنهي پاسن سان لاڳو ويچار مضمون ۾ هئڻ گهرجن.
(۵) پنهنجي ويچارن جي پٺڀرائيءَ لاءِ مُدا، مدد سان لاڳو ترڪ سان گڏ پيش ڪرڻ اهميت وارو آهي. پنهنجي ڄاڻ، پڙهڻ، ويچار جيترا وڌيڪ اوترو خيالي مضمون لکڻ وڌيڪ سولو ٿئي ٿو.

گفتگو لکڻ

هڪ ٻئي سان ٻالهي بولهي ڪرڻ وقت پاشا تمام گهڻي اهميت رکي ٿي. گفتگو ڪرڻ يعني پختي نموني پنهنجا ويچار رکڻ، پنهنجا رايو ڏيڻ وغيره پيش ڪرڻ.
لکڻ جي هنر سان گڏ، گفتگو لکڻ جو مکيه مقصد آهي. پنهنجا ويچار، رايو، ڇاپيل ٻالهي سٺي نموني سمجهي، وشيءَ موجب ٻالهي ظاهري ڪرڻ، انهن سڀني جو وڪاس ڪرڻ.
گفتگو لکڻ وقت، گفتگو ڪرڻ وارن جي ويچارن، سمجهه پاونائون، ڪلپنائون، سرچشيلنا پاشا جي ڄاڻ انهن سڀني جي پيشڪش آهي.

گفتگو لکڻ وقت ڏيان ۾ رکو ته :-

گفتگو زمان حال ۾ هجڻ گهرجي.
وشيءَ سان لاڳاپو رکندڙ هجي.
ڪردار موجب هجي.
موقعي / گهٽنا / قصي موجب هجي.
ٻالهي بولهي ۾ لاڳاپو هجي.
رشتي موجب (جيئن وڏن سان ليافت سان ٻالهي) هئڻ گهرجي.
نهڪندڙ بيھڪ جون نشانيون ڪم آڻي لکجي.

- पाठ्यपुस्तक मंडळाची वैशिष्ट्यपूर्ण पाठ्येत्तर प्रकाशने.
- नामवंत लेखक, कवी, विचारवंत यांच्या साहित्याचा समावेश.
- शालेय स्तरावर पूरक वाचनासाठी उपयुक्त.

पुस्तक मागणीसाठी www.ebalbharati.in, www.balbharati.in संकेत स्थळावर भेट द्या.

साहित्य पाठ्यपुस्तक मंडळाच्या विभागीय भांडारांमध्ये विक्रीसाठी उपलब्ध आहे.

ebalbharati

विभागीय भांडारे संपर्क क्रमांक : पुणे - ☎ २५६५९४६५, कोल्हापूर- ☎ २४६८५७६, मुंबई (गोरेगाव) - ☎ २८७७९८४२, पनवेल - ☎ २७४६२६४६५, नाशिक - ☎ २३९७५११, औरंगाबाद - ☎ २३३२९७९, नागपूर - ☎ २५४७७९६/२५२३०७८, लातूर - ☎ २२०९३०, अमरावती - ☎ २५३०९६५

महाराष्ट्र राजीव पानिे पस्तक नरुमती व अपीसकरु सनुशुदन डनुडल, पृथी.

सिंधी अरे. सिंधुडरती इयतुतु दहवी (सिंधी डधुडड)

₹ 42.00

Get More Learning Materials Here :

CLICK HERE

www.studentbro.in